

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jan Balabuch

Smlouva jako jeden z důvodů vzniku závazku

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma smlouva jako jeden z důvodů vzniku závazku vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

podpis:

Zde bych rád poděkoval mé vedoucí práce Mgr. Vendule Bryxové, Ph.D. za vstřícnost a rady, které mi poskytla při psaní této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	6
Úvod.....	7
1 Stručný historický vývoj smlouvy jako právního důvodu vzniku závazků a pojmů s tím spojených.....	9
1.1 Římské právo.....	9
1.2 Kánonické právo a vývoj ve středověku a novověku.....	11
1.2.1 Vývoj v českých zemích.....	12
1.3 Vývoj k modernímu kontraktačnímu postupu.....	13
1.4 Všeobecný zákoník občanský.....	14
1.5 Střední občanský zákoník.....	14
1.6 Úprava z roku 1964 na území ČSSR.....	15
1.6.1 Občanský zákoník z roku 1964.....	15
1.6.2 Hospodářský zákoník.....	16
1.6.3 Mezinárodní obchod.....	16
1.7 Úprava po roce 1991 na území ČSFR/ČŘ.....	16
2 Smlouva, závazek a jejich soukromoprávní pojetí zejména v rámci OZ.....	18
2.1 Vybrané principy a zásady v rámci právního řádu ČR i mimo něj.....	19
2.1.1 Obecné zásady právní.....	20
2.1.2 Prameny práva a principy vyplývající z ústavního pořádku.....	20
2.1.3 Vnitrostátní zásady a principy soukromého smluvního práva v rámci OZ.....	21
2.2 Smlouva jako právní důvod mezi jinými právními důvody vzniku závazku.....	26
2.3 Pojem závazku dle OZ.....	27
2.4 Stručné třídění závazků.....	28
2.5 Kauza a její vliv na smlouvu a závazek.....	29
2.5.1 Kauza a její pojetí v rámci právního řádu ČR.....	30
2.6 Druhy smluv.....	33
2.6.1 Obecně o ochraně slabší strany a její vliv na závazek a smlouvu v OZ.....	34
2.7 O normě a účincích smlouvy.....	35
2.7.1 Právní norma a odvozená norma a jejich charakteristika.....	35
2.7.2 Účinky smlouvy.....	36
3 O právním jednání a jeho náležitostech a složkách, jakož i o smlouvě a závazku Chyba! Záložka není definována.	
3.1 O Subjektech a stranách.....	42
3.1.1 Způsobilost subjektů.....	42
3.1.2 Věřitel a dlužník a jejich vztahy.....	43
3.2 Vůle a projev vůle.....	45
3.3 O smluvním postupu a uzavření smlouvy.....	47

3.3.1 Nabídka a její přijetí.....	48
3.4 O obsahu právního jednání, smlouvy, závazku a o předmětu	50
3.4.1 Obsah smlouvy, závazku a o předmětu.....	51
Závěr	54
Bibliografie	55
Anotace / Abstract	58
Seznam klíčových slov / Key words	58

Seznam použitých zkratek

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch

EU – Evropská unie

HZ – zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

Listina – usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

NS - Nejvyšší soud České republiky

OSN – Organizace spojených národů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹

OZ64 - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

OZO – všeobecný občanský zákoník (obecný zákoník občanský) vyhlášený patentem č. 946/1811 sb. z. s.

SOZ - zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

¹ Tam, kde není u citovaného § uveden právní předpis či jeho zkratka, rozumí se tím ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pokud z textu nevyplývá něco jiného.

Úvod

Smlouva je nejčastější právní skutečností, jež zakládá závazkový právní poměr v životě většiny lidí, kteří žijí v nějaké společnosti. Tento fakt vychází z přirozené potřeby lidí a fungování společnosti. Smlouva a z ní vznikající závazek je tak v rámci většiny právních řádů základním prostředkem k uspokojování potřeb a uskutečňování chtění v dané společnosti.

Vzhledem k této skutečnosti je jasné, že dennodenně vzniká obrovské množství závazků právě ze smluv. Každá smlouva a posléze i závazek musí splňovat určité náležitosti, aby smlouva mohla vůbec po právní stránce existovat a platit a zejména také být účinná a mít určité právní účinky. Tyto jednotlivé náležitosti musí být určitelné a daná problematika analyzovatelná, aby se mohlo dojít k určitým závěrům o nich, tedy o existenci, platnosti atd.

Pojem závazku a smlouvy je spojen zejména s relativním majetkovým právem. Majetkové právo lze obecně charakterizovat jako práva k majetku, majetkem je vše co osobě může patřit, to co osobě patří je předmětem jejího vlastnictví (§ 1011). Tímto předmětem jsou věci v právním smyslu (§ 489 a násl.), což je vše rozdílné od osoby a slouží k potřebě lidí s výjimkou živých zvířat, na které se ustanovení o věcech použije jen obdobně. Stejně tak věcí není lidské tělo či z něj oddělená část, ale vztahuje se na něj v určitých případech zvláštní režim. Samotný pojem majetek v sobě nezahrnuje povinnosti, přesněji dluhy. Majetková práva jsou v OZ dělena na absolutní a relativní, toto dělení je víceméně zákonnou terminologií, protože často relativní práva mají i jisté prvky absolutních a naopak.² Nicméně podstatou relativnosti je, že práva a povinnosti upravena v rámci individuálního závazku zpravidla působí (jsou závazné) pouze mezi subjekty tohoto závazku.

Předmětem práce bude teoreticko praktická (zákonná) analýza smlouvy, závazku a jejich vzniku a také jejich jednotlivých částí a náležitostí, vycházející zejména z úpravy obsažené v §-§ 1721 a násl. OZ, spolu s ustanoveními vztahující se na smlouvu jakožto právní jednání obsažené zejména v §-§ 545 a násl. OZ a dalšími ustanoveními vztahující se k dané problematice.

Předmětem také bude rozbor významu, pojetí a zjistitelnost kauzy v rámci našeho právního řádu a právního důvodu vzniku závazku tak, aby se ve výsledku tyto dva pojmy daly zřetelně odlišit. Předmětem práce však nebudou jednotlivé závazky vznikající ze smlouvy jako například darování, koupě atd.

Tato analýza jednotlivých částí a náležitostí bude provedena zejména tak, aby se obecně analyzované výsledky daly subsumovat pod individuální skutkovou podstatu co nejširšího okruhu možných problémů.

² RABAN, Přemysl a kol.: *Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva*. Brno: Václav Klemm, 2014, s. 17-18.

Dalším předmětem práce bude vyřešit některé teoretické a praktické názorové spory, které se týkají právě jednotlivých částí či náležitostí řešené problematiky, například názoru na kauzu a její vliv na smlouvu a závazek, co tvoří závaznost smluv nebo kdy vzniká právní jednání a to za pomoci široké odborné literatury jak klasické, Sedláčka, Knappa a dalších tak i současné Hulmáka, Melzera, Téglá, Zuklínové a jiných. A také vlastního postoje k řešeným problémům. Ke zmíněným sporům přispívá fakt, že občanské právo nedávno prošlo rozsáhlou rekonstrukcí, takže jedním z předmětů bude i výklad, analýza, zhodnocení nové úpravy, ze které tato práce prvotně vychází. Spolu s vhodným srovnáním jiných úprav na zvolených místech.

Je nutné ale podotknout, že ne všechnu problematiku, která se na dané téma vztahuje, lze postihnout v rámci této práce. Proto některé teorie, instituty a náležitosti nebudou rozsáhleji rozebírány, případně budou vynechány.

Kapitoly a jejich podkapitoly jsou řazeny zejména tak, aby samy o sobě představovaly určitý rozbor předmětu práce a zároveň vhodně vytvářely či dotvářely představu o řešené problematice.

V první kapitole bude nastíněn historický vývoj institutů postupu uzavírání smlouvy, smlouvy a závazku na našem území a na území Evropy a to v zemích (kulturách), jež svou právní kulturou nejvíce ovlivnily tu naši a to v jednotlivých podkapitolách řazených zejména z časového hlediska a to od antiky, přes středověk, novověk, moderní dobu až do současnosti.

V druhé kapitole bude pojednáno o tom, co je to smlouva a závazek a jejich stručné třízení. Dále bude pojednáno o kauze (důvodu) závazku a jejího vlivu na něj, o právním důvodu zakládající závazek jako celku či o normách a v neposlední řadě o zásadách vyplývajících zejména ze současné úpravy. Také o právních účincích rozebíraných pojmů a institutů.

Na začátku třetí kapitoly bude pojednáno obecně o právních skutečnostech a vyčlenění právního jednání z tohoto celku, následně bude probráno co je právní jednání a kdy lze jednání považovat za právní a jak se projevuje. V dalších podkapitolách budou rozebrány jednotlivé náležitosti právního jednání, jimiž jsou zejména subjekty, vůle a její projev, obsah s předmětem a v neposlední řadě i smluvní postup vedoucí ke vzniku smlouvy a potažmo závazku.

Problematika je za účelem dosažení cílů práce zpracována zejména způsobem analytickým, dedukčním a abstraktním, ale také pomocí indukce a syntézy. K výkladu jednotlivých pojmů a ustanovení je prvotně využíváno teleologického, logického a jazykového výkladu, který je vhodně doplněn systematickým či historickým výkladem, tak aby výklad respektoval skutečný smysl ustanovení a byl v souladu s dobrými mravy.

1 Stručný historický vývoj smlouvy jako právního důvodu vzniku závazků a pojmů s tím spojených

V této kapitole bude nastíněn vývoj institutu a pojmu smlouvy a závazku a kontraktačního postupu, nicméně není předmětem této práce rozebírat podrobně jednotlivá dohledatelná vývojová období. Vůbec možnost dohledání a zmapování období, ve kterém prvně vznikaly smlouvy a z nich i závazky, jakožto i proces jejich vzniku je velice nesnadný a pravděpodobně i nemožný.

Nicméně z logiky věci vyplývá, že vzniku smlouvy předcházela jistý postup, který vedl k jejímu uzavření a to ať už jakýkoli. Z toho se dá tedy vyvodit, že postup k uzavření smlouvy a vznik smlouvy je pevně spjat.³

Vznik smlouvy je spojován s uznáním vlastnického práva a hodnot jako takových, tedy v tom, že někdo něčeho má a toho chce někdo jiný a je ochoten tuto hodnotu například směnit za něco co mu chybí k uspokojení jeho potřeb, tedy uzavřít směnnou smlouvu resp. něco smlouvě podobné.⁴

První závazky, mimo ty vzniklé z deliktů, vznikaly převážně na základě dobrovolně složené přísahy a samotný závazek většinou vznikl tímto složením. Této přísaze většinou předcházela určitá dohoda stran a přísaha měla povahu slibu, který vznikl z vůle z jedné strany.⁵

Hulmák⁶ uvádí jako jednu ze základních prací pro vysvětlení závaznosti smluv Aristotelovu Etiku Nikomachovu, ve které Aristotel vnímá uzavírání smluv jako soukromoprávní prostředek projevu svobodné vůle k přerozdělení ctností a bohatství a jiných statků při dosažení spravedlnosti, která je součástí ctnosti samé.⁷

1.1 Římské právo

Římské právo se stalo základem zejména pro kontinentální evropskou právní kulturu, jež se vyvíjela po staletí právě interpretací a rozvíjením myšlenek a institutů tohoto právního systému. Samotné římské právo prošlo také dlouhým vývojem.

Co se týká závazkového smluvního práva, tak základy lze již hledat v Zákoně dvanácti desek. Zde se vyskytovala forma smlouvy, jež měla původ v deliktu, nazývaná *nexum*, které

³ HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 28

⁴ PĚ. PUFENDORF, Samuel. *The First Book on the Duty of Man and Citizen. Chapter XIV. On Value*. [online] [cit. 19. února 2015]. Dostupné na <<https://www.marxists.org/reference/subject/economics/pufendorf/ch14.htm>>.

⁵ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 28.

⁶ Tamtéž

⁷ ARISTOTEL. *The Nicomachean Ethics*. 5. vydání London: Kegan, Trench, Trubner, 1893. [online] [cit. 19. února 2015]. Dostupné na <<http://oll.libertyfund.org/titles/aristotle-the-nicomachean-ethics>>.

opravňovalo věřitele fyzicky zadržet dlužníka v prodlení. Odtud pochází pojem obligace, tedy ob ligatus – svázaný.⁸

Hlavními typy obligačních smluv byly v nejstarší době jednání *pera aes et libram* (závěť pomocí bronzu a vah), *sponsio* (verbální slib) či *fiducia* (předchůdce zástavní smlouvy založená na důvěře). U těchto typu smluv bylo nutné k jejich vzniku mimo dohodu stran i zvláštní forma manifestace.⁹

S rozvojem obchodu a zvětšováním Římské říše se pomalu upouštělo od nepraktických formálních požadavků vzniku smlouvy, jež tento rozvoj zpomaloval. Proto se více začalo užívat konsensuálních smluv, jakými jsou *emptio-venditio* (kupní smlouva) či *locatio-conductio* (pod co spadá nájemní, námezdní a smlouva o dílo).¹⁰

S vývojem se měnila i terminologie. Slovo *contractus*, jak jej známe dnes, tedy smlouva, představovalo tehdy jakýkoli závazek bez ohledu na právní důvod vzniku. Latinské „*contrahere*“ znamenalo například i chytit, třeba i nemoc nebo v kontextu závazku také dostat, resp. převzít jakoukoli odpovědnost. Teprve Gaius blíže charakterizoval pojem *contractus* a rozlišil závazky ze smlouvy a z deliktu.¹¹

Gaius obligace vznikající smlouvou dělí na čtyři druhy a to podle věci, slov, zápisu či souhlasu, tedy podle způsobu uzavření smlouvy a vzniku závazku.¹² Toto třídění se následovalo i v justiniánské době a vznik důvodu závaznosti smlouvy byl spojen s odevzdáním věci (*re contrahuntur*), vyslovením určitých slov (*verbis contrahuntur*), určitými písmeny (*litteris contrahuntur*) nebo konsensem (*consensu contrahuntur*).¹³

Právní důvody vzniku závazku odevzdáním věci se označují často jako reálné smlouvy, mezi ně patří například zápůjčka či úschova.¹⁴

V rámci ústních závazku stojí za zmínku pojem z učebnice Gaia „*acceptilatio*“, jež by na první pohled mohlo značit nějaké přijetí například nabídky, avšak tento pojem znamenal zánik závazku z ústní smlouvy a to prominutím dluhu.¹⁵ Ústní závazek vznikal z otázky a odpovědi, měl formu známého institutu stipulace (například Slibuješ, že...? Slibuji).¹⁶

⁸ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 29.

⁹ VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační. Část I.* Bratislava: Nákladem právnické fakulty univerzity Komenského, 1924, s. 36.

¹⁰ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 29.

¹¹ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligation. Roman Foundation of the civilian Tradition.* Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 562.

¹² KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 201.

¹³ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 29.

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ KINCL: *Gaius...*, s. 227.

¹⁶ Tamtéž s. 201.

Závazky vznikající z písemných právních důvodů, vznikaly nejdříve písemným zápisem jména dlužníka do účetní knihy, později písemným prohlášením dlužníka.¹⁷

U konsensuálních závazků bylo jedinou podmínkou střetnutí konsensu (shodné vůle) stran, avšak jak ke konsensu má dojít již upraveno nebylo. Od ústních závazků se liší vzájemnosti plnění a také tím, že mohly vznikat mezi nepřítomnými. Mezi konsensuální smlouvy se řadily: smlouva společenská, kupní, nájemní a příkazní.¹⁸ U pojmenovaných a nepojmenovaných smluv existoval rozdíl v jejich vynutitelnosti, jenž se v průběhu vývoje stíral, to však není předmětem práce.¹⁹

Kauzu jako podmínku vzniku smlouvy klasické římské právo neznalo. Je spojeno pouze se stipulací, kde představovala pouze účel slibu a nemusela být ani vyjádřena. V Digestech je kauza zmíněna ve spojení s nepojmenovanými smlouvami, kdy představovala kauza předmět plnění.²⁰

1.2 Kánonické právo a vývoj ve středověku a novověku

Kánonické právo se podílelo na vývoji, který vedl k všeobecné závaznosti smluv a to jak pojmenovaných tak i nepojmenovaných, zejména tím, že vytvořilo institut přísahy, jež stvrzovala smluvní závazky, které se staly touto přísahou vynutitelné, ať už byly jakéhokoli typu.²¹

V 15. st. se u závazků, jejichž obsah nebyl vymahatelný, předpokládala dohoda o uznání dluhu, která jej činila vymahatelným.²²

Velkým rozdílem od římského práva bylo pojetí kauzy, jejíž vyjádření bylo podmínkou platnosti závazku a naznačovala vážnost úmyslu smluvních stran.²³

Přirozenoprávní teorie se stala fenoménem již v novověku a zůstala jím do současnosti, tato teorie vedla k formování pojmu smlouvy a soukromého práva a práva jako celku, tak jak ho známe ze současnosti.

Jeden z prvních přirozenoprávních autorů H. Grotius pojímá základ závazku ve slibu, jež je výrazem svobodně projevené vůle jedince, jež může být vyjádřena různým způsobem a toto vyjádření v různé míře závaznosti. Sliby musejí být plněny bez ohledu na to, zda byly vyjádřeny ve zvláštní formě či nikoli. Mezi podmínky platnosti závazku Grotius řadí použití rozumu, absence omylu, strachu, soulad se zákonem, dobrými mravy a oprávnění osoby slibující. Ovšem slib samotný k převodu či vzniku práva nevedl, je nutná jeho akceptace adresátem slibu. Otázku,

¹⁷ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 30.

¹⁸ KINCL: *Gaius...*, s. 215.

¹⁹ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 31.

²⁰ ZIMMERMANN: *The Law of Obligation...*, s. 550.

²¹ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 32.

²² URFUS, Valentin. *Historické základy práva soukromého*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 42.

²³ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 33.

měla-li být akceptace sdělena slibujícím, Grotius řeší následně, a to tak, že rozlišuje sliby s podmínkou akceptace a sliby s podmínkou ratifikace (sdělení akceptace slibujícím). U vzájemných závazků se předpokládá ratifikace a u bezúplatných pouhá akceptace.²⁴

1.2.1 Vývoj v českých zemích

České země až do 19. století byly převážně agrárního charakteru a obchod zde až na města probíhal na nízké úrovni a není divu, že i postup uzavírání smluv, smlouvy a z nich vzniklé závazky samotné byly velice jednoduché, natož komplexně upravené. Zdrojem závazkového práva bylo římské právo a to jak pro zemské tak i městské právo.²⁵

Římské právo bylo základem například pro Brněnskou právní knihu.²⁶ Také bylo inspirací části třetí a čtvrté horního zákoníku Václava II.²⁷ Na českém překlade Justiniánských institucí a Brněnské právní knize byla založena Koldínova kodifikace Městských práv Království českého a Markrabství moravského.²⁸ Pro období do velkých kodifikací občanského práva (zejména do přelomu 18. a 19. st.) je charakteristické, že nenalzáme žádnou zvláštní ani obecnou úpravu postupu uzavírání smlouvy. Tento postup byl dán typem smlouvy a velkou roli jako v římském právu hrály formální požadavky.²⁹

Postupně od 14. století bylo upouštěno od reálného pojetí smlouvy a začalo převládat uzavírání konsensuálních smluv.³⁰

V Koldínově kodifikaci jsou rozlišeny smlouvy na verbální (mezi něž řadí slib), konsensuální (smlouvu trhovou, nájemní, společenství, mandát) a smlouvy reálné (zápůjčka, výpůjčka, úschova a zástava), avšak toto členění není důsledně v kodifikaci dodržováno. Institut nepojmenovaných smluv kodifikace nezná, ale nahrazuje je tím, že jsou vymahatelná jakákoli ujednání, i když upraveným typům neodpovídají.³¹

V Koldínově kodifikaci je upraven institut slibu „*de stipulationibus*“ (čl. J. XXVI a násl.) jako dvojstranné jednání kdy někdo něco nabízí a druhý se k tomu podvoluje a to z jejich vlastní

²⁴ GROTIUS, Hugo. (TUCK R. – ed.) *The Rights of War and Peace*. Book II. Indianapolis: Liberty fund, 2005. s 701 a násl. [online] [cit. 19.2.2015]. Dostupné na <<http://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-2005-ed-vol-2-book-ii>>

²⁵ BÍLÝ, Jiří. L. Právní dějiny na území České republiky. Praha: Linde, 2003, s. 410.

²⁶ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo*. Brno: Matice moravská, 2001, s. 248.

²⁷ BÍLEK, Jaroslav. in PŘESPOLE, Petr. (přel.) *Ius regale montanorum aneb právo královské horníkuov*. 2. vyd. Kutná Hora: Kuttna, 2000. s. 5.

²⁸ BÍLÝ: *Právní dějiny na území...*, s. 410.

²⁹ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s 34.

³⁰ SCHELLE, Karel a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha: Eurolex, 2004, s. 50.

³¹ JANOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. *Ke kodifikaci městského práva v Čechách* in SCHELLE, Karel. (ed.) *Vývoj právních kodifikací*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 254.

svobodné vůle. Dále také upravuje slib věrovací (čl. J. XL a násl.), nicméně pouze v rámci institutu stipulationibus lze mluvit o smlouvě.³²

Slib věrovací byl formální akt, kterým dlužník sliboval na svou víru, jinak by se jednalo o slib prostý. Obsahem se spíše jednalo o zajištění závazku a byl chápán jako slavnostní utvrzení smlouvy. Kdo by tento věrovací slib nedodržel, stal by se věrolomníkem a s tím ztratil hodnověrnost.³³ Jsou i názory, že z věrovacího slibu vznikl závazek.³⁴

Obsahově se sponsio (z římského práva) velmi podobá pojetí slibů dle (čl. J. XXVI a násl. Kold. kod.), slib představoval dobrovolný závazek dlužníka adresovaný druhé osobě, nebo učiněný na základě výzvy takové osoby. Závazek vznikl, jestliže si subjekt, který byl vyzván druhou osobou k určité činnosti bez průtahů a v její přítomnosti dobrovolně převzal závazek slibem, podáním ruky, nebo svým přiznáním.³⁵ Význam podání rukou stejně jako u věrovacího slibu představovalo utvrzení či ujištění, že slib bude dodržen.³⁶

1.3 Vývoj k modernímu kontraktnímu postupu

Na moderní kontraktní proces se projevilo zejména učení J. R. Pothiera (18. st.) a jeho práce *Traité des Obligations*. Pothier v této práci respektuje tezi, že smlouvy nejsou pouze pojmenované, ale také i jiné a smlouvu jako takovou vymezuje obecně. Také si byl však vědom toho, že existují sliby, při nichž slibující strana nemá úmysl být vázána ve smyslu vynutitelnosti, tuto skutečnost lze dovozovat z konkrétní situace či projevem.³⁷

Dle Pothiera smlouva představuje shodnou vůli dvou smluvních stran, jedna strana něco slibuje a druhá strana tento slib akceptuje. *Pollicitatio* vnímá jako slib, který není ještě akceptován, z tohoto pouhého slibu závazek sám o sobě nevzniká. Tedy potvrzuje myšlenku Grotia, že nelze převést právo na jiného bez jeho projevené vůle resp. akceptace. Z římského práva však dle Pothiera vyplývají výjimky, kdy již jednostranný slib (tzv. *pollicitatio*) zakládá závazek a to tehdy, když je zde spravedlivý důvod nebo bylo započato s plněním slibu.³⁸

Práce Pothiera velmi ovlivnila francouzský *Code Civil*. Co se týče *Code Civil*, tak z počátku vlastní kontraktní postup neobsahoval.³⁹

³² KRYSŤAN z KOLDÍNA, M. P. (upravil JIREČEK, J.) *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského*. 5. vyd. Praha: Věšhrd, 1876, čl. J. V, XXVIII a XL 252 a násl.

³³ SATURNÍK, Theodor. *Věrovací smlouva a slib pod základem v právu českém*. In: Sborník věd právních a státních. Praha: Bursík a Kohout, 1941, s. 1 a násl.

³⁴ Srov. BÍLÝ: *Právní dějiny na území...*, s. 417.

³⁵ KRYSŤAN z KOLDÍNA, M. P. čl. J. XXVI s. 252 a násl.

³⁶ SATURNÍK: *Věrovací smlouva...*, s. 11.

³⁷ POTHIER, Robert, Joseph., (přel. EVANS, David, William.) *A Treatise on the Law of Obligations, or Contracts*. Vol. I. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2000, s. 3-4.

³⁸ Tamtéž s. 4-5.

³⁹ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 37.

1.4 Všeobecný zákoník občanský

Všeobecný (obecný) občanský zákoník (dále jen „OZO“) vydaný patentem císaře č. 946/1811 Sb. z. s. neobsahoval jako Code Civil podrobnější úpravu kontraktačního postupu. Základní ustanovení týkající se kontraktačního postupu byla upravena v § 861 a § 862 OZO.⁴⁰ Teprve až třetí novelou z roku 1916 byla do OZO zahrnuta komplexnější úprava kontraktačního postupu pod rubrikou sjednávání smlouvy.⁴¹

Pojem nabídky byl tehdy vyjádřen pojmem příslibu a uzavření smlouvy bylo formulováno v § 861 následně: „*Kdo prohlásí, že chce na někoho přenést své právo, to jest, že mu chce něco dovoliti, něco dáti, nebo pro něho něco učiniti anebo kvůli němu něco opominouti, činí příslib; přijme-li však druhý příslib platně, stává se srovnalou vůlí stran smlouva skutkem. Pokud trvají vyjednávání a příslib nebyl ještě učiněn, anebo ani předem ani dodatečně nebyl přijat, nevzniká smlouva.*“⁴² Po třetí novele OZO došlo k zavedení užívání pojmu nabídky a to př. § 862 OZO: „*Příslib (nabídka)*...“⁴³

Kontraktační postup nebyl upraven pouze v OZO, ale i ve všeobecném obchodním zákoníku, jež ovlivnil i úpravu v OZO. Podobně tomu bylo i v rámci německého BGB a německého obchodního zákoníku.⁴⁴

1.5 Střední občanský zákoník

Střední občanský zákoník – zákon č. 141/1950 Sb. (dále jen „SOZ“) nahradil OZO i všeobecný obchodní zákoník, který byl do té doby na našem území účinný. Kontraktační postup vycházel z předchozí úpravy a nepřinášel novinky.⁴⁵

Tedy vznik smlouvy předpokládal jako v OZO dva jednostranné právní úkony dvou rozdílných stran, vzájemně adresované a obsahově shodné. Nabídka musela obsahovat podstatné náležitosti dané smlouvy, aby mohla prostým přijetím vzniknout. Avšak nabídka, jež byla učiněna bez výhrad nezávaznosti či odvolatelnosti či jiné změny byla neodvolatelná a závazná, pokud zde tyto výhrady byly, nešlo o nabídku.⁴⁶ K uzavření smlouvy docházelo přijetím návrhu, jež muselo navrhovateli přijít včas.⁴⁷ Avšak v případě písemné formy smlouvy, k uzavření došlo již

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ ROUČEK, František. SEDLÁČEK, Jaromír. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2014, díl IV s. 22.

⁴² srov. SEDLÁČEK, ROUČEK: *Československý obecný...*, s. 22.

⁴³ Tamtéž s. 34.

⁴⁴ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 37.

⁴⁵ Tamtéž s. 40.

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ KNAPP, Viktor. et al. *Učebnice občanského práva a rodinného práva. Svazek II. Závazkové právo*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 89.

podepsáním, podpisy nemusely být ani na téže listině a tak mohlo dojít k uzavření smlouvy i před dojitím navrhovateli viz § 41 odst. 1. SOZ.⁴⁸

Podle sovětského vzoru se za nabídku bez dalšího považovalo vystavení zboží ve výloze či stánku, pokud tedy nebylo zřejmé nebo výslovně stanoveno, že nejde o prodejné zboží jakožto nabídku. Adresáti této nabídky sice nebyli individualizováni, ale ti co ji přijmuli, se stali akceptujícími. Avšak v případě rozesílání ceníků, popisů, či reklam šlo o výzvu k podání nabídky.⁴⁹

S nástupem socialismu vzniklo i nové odvětví hospodářského práva za účelem plnění hospodářského plánu a s ním spojená změna dosavadně uznávaných zásad dispozitivnosti ustanovení a autonomie vůle a to zejména v rámci hospodářských vztahů.⁵⁰

1.6 Úprava z roku 1964 na území ČSSR

1.6.1 Občanský zákoník z roku 1964

Zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ64“) došlo k odtržení od kontinuity pojetí soukromého práva, jak ho víceméně známe v současnosti. A to tím, že byly odstraněny klasické soukromoprávní instituty a vůle jednotlivce byla podřízena potřebě společnosti. Základní úprava postupu uzavírání smlouvy se příliš nelišila od úpravy obsažené v SOZ.⁵¹

V OZ64 byla pro určité typy smluv obsažená nová koncepce vzniku smlouvy, jež mimo základních podmínek pro vznik smlouvy stanovila, i další hmotněprávní náležitost a to rozhodnutí příslušného orgánu, jež byla obsažena v § 44 ve spojení s § 47 OZ64 v původním znění.⁵² Tato konstrukce byla změněna novelou z. č. 131/1982 Sb., která změnila mimo jiné ono ustanovení § 47 OZ64 a stanovila, že dané rozhodnutí je pouze odkládací podmínkou, s tím, že pokud nebylo do tří let podán návrh na vydání onoho rozhodnutí, platí nevyvratitelná domněnka, že účastníci od smlouvy odstoupili.⁵³

Zásadní změna však nastala až novelou z. č. 509/1991 Sb., jež vložila do OZ64 ustanovení § 43a a násl. Důvodová zpráva k této novele odkazovala na respektování tendencí vyjádřených ve Vídeňské úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980.⁵⁴

⁴⁸ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 41.

⁴⁹ KNAPP: *Učebnice občanského práva a rodinného...*, s. 86-87.

⁵⁰ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 41.

⁵¹ Tamtéž s. 43.

⁵² Tamtéž s. 44.

⁵³ Tamtéž s. 45.

⁵⁴ Sněmovní tisk (FS ČSFR 1990-1992) č. 685, část č. 8 [online] [cit. 20. února 2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_01.htm>

1.6.2 Hospodářský zákoník

Vedle úpravy v OZ64 byl postup při uzavírání smluv upraven také v zákoně č. 109/1964 Sb. hospodářský zákoník (dále jen „HZ“). HZ obsahoval jak úpravu obecnou tak i zvláštní pro jednotlivé typy smluv. HZ vycházel z principu široké kontraktační povinnosti a to zejména dodavatelů, někdy i odběratelů, kdy byly i stanoveny lhůty pro podání návrhu.⁵⁵

Obsahově navazovala kontraktace HZ na nařízení č. 33/1955 Sb., jež doplňovalo SOZ v rámci hospodářských vztahů. Vznik smlouvy vyžadoval pouze dohodu o podstatných náležitostech, jimiž byly podstatné náležitosti daného smluvního typu a také ty, které jedna strana označila jako podstatné a to do doby než došlo k dohodě o předmětu a o ceně. Výjimku představovala smlouva o sdružení, v níž muselo dojít k dohodě o celém obsahu smlouvy. Jinak, i když k dohodě o celém obsahu nedošlo, smlouva mohla v určitých případech vzniknout.⁵⁶

1.6.3 Mezinárodní obchod

Kontraktace při nichž se vyskytuje cizí prvek byla upravena v z. č. 101/1963 Sb., - zákoníku mezinárodního obchodního styku a obsahovala vlastní komplexní a samostatnou úpravu postupu uzavírání smlouvy.⁵⁷

Podobně jako u HZ se nevyžadoval pro uzavření smlouvy úplný konsens, ale dohoda o podstatných náležitostech konkrétního smluvního typu (pokud je nabídka neobsahovala, šlo o výzvu k podání nabídky) a toho o čem dala jedna ze stran najevo, že je podstatnou náležitostí pro uzavření smlouvy, což se lišilo od občanského zákoníku z roku 1964, který ke vzniku smlouvy požaduje dohodu o celém obsahu smlouvy.⁵⁸

Smlouva mohla být uzavřena jakýmkoli souhlasným projevem vůle stran a to i tím, že se zachovala podle návrhu a tím dala najevo přijetí, u konkludentního přijetí nastaly obecně účinky již jednáním, aniž by byla nutnost dojití projevu navrhovatelí.⁵⁹

Oproti úpravě v OZ64 byly zde obsaženy pravidla pro případ smrti navrhovatele nebo příjemce či jejich ztrátu způsobivosti k právním úkonům.⁶⁰

1.7 Úprava po roce 1991 na území ČSFR/ČŘ

Postup při uzavírání smluv byl obecně upraven v OZ64 (ve znění pozdějších předpisů od roku 1991, dále jen OZ64) zejména v ustanovení §43 a násl. a také u některých zvláštních typů

⁵⁵ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 45.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž s. 46.

⁵⁸ KANDA, Antonín. *Zákoník mezinárodního obchodu*. Praha: Orbis, 1975, s. 72-73.

⁵⁹ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 46.

⁶⁰ Tamtéž

smluv dle OZ64. Český právní řád obsahuje nadále úpravu postupu uzavírání smluv v rámci Vídeňské úmluvy o mezinárodní koupi zboží. Dříve také v rámci zákoníku práce.⁶¹

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník obsahoval zvláštní úpravu kontraktačního postupu, zejména o specifické možnosti přijetí návrhu, veřejný návrh či obchodní veřejnou soutěž. V rámci obchodních společností byl upraven návrh na koupi nebo směnu účastnických cenných papírů. Zvláštní úpravu postupu při uzavírání smlouvy obsahuje i zákon o pojistné smlouvě. Proces vzniku smluv při zadávání veřejné zakázky upravuje zákon č. 137/2006 Sb.⁶²

Postup uzavírání smlouvy je obsažen i v podzákonných předpisech, jsou jimi zejména přepravní řády, například vyhláška č. 133/1964 Sb., o silničním přepravním řádu, vyhláška č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu a další. Co se týče smluv uzavíraných se spotřebitelem, tak tato úprava byla obsažena v § 51a a násl. OZ64⁶³

Dále je tu zákon č. 526/1990 Sb., o cenách, jež Hulmák vnímá jako nadbytečné, kdy jak sám podotýká, dohoda o ceně vznikne i tak, že kupující zaplatí kupní cenu, jež prodávající požaduje.⁶⁴

Úprava, která je výše zmíněna v minulém čase ztratila na účinnosti a byla nahrazena komplexnější úpravou a to zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (účinný od 1. 1. 2014).

⁶¹ Tamtéž s. 47.

⁶² Tamtéž s. 47.

⁶³ Tamtéž s. 47.

⁶⁴ Tamtéž s. 47.

2 Smlouva, závazek a jejich soukromoprávní pojetí zejména v rámci OZ

Smlouva může být předmětem zkoumání například z hlediska filozofického, hospodářského, morálního, historického a zejména však právního. Toto zkoumání není od sebe naprosto odděleno a má své společné body, nicméně v této práci je smlouva podrobena zkoumání zejména z hlediska právního.

Tato práce je zaměřena na smlouvu, jakožto jeden z právních důvodů vzniku závazku, a tedy její soukromoprávní pojetí v rámci všeobecné části relativních majetkových práv OZ, upravující smlouvu, její obsah či právní jednání vedoucí k uzavření smlouvy a tedy vzniku závazku. To, ale neznamená, že se řešená problematika nedotýká veřejnoprávních, smluv s věcně-právními účinky či jiných smluv a právních jednání, ba naopak, z tohoto pojetí mnohdy vychází či na něj odkazují⁶⁵, nicméně tyto smlouvy mají své odlišnosti, které nejsou předmětem této diplomové práce.

Hodí se začít starším učením Sedláčka, jenž konstatuje, že osoba smlouvou převádí na někoho buď právo samo, možnost práva resp. titulus práva nebo část své přirozené svobody.⁶⁶ Smlouva je tedy způsob, jímž strany mohou autonomně upravit osud svého jmění.⁶⁷

V rámci normativní teorie, která se u smlouvy projevuje v důrazu na relevantnost zejména projevu vůle, Sedláček dále uvádí k ustanovení § 861 OZO, že smlouva je právně relevantní projev vůle více osob. Smlouva je tedy z hlediska zákonného předpisu právní skutečností, neboť přihlížíme jen k tomu, jak se projev smluvní vůle stane skutkem.⁶⁸

Smlouva se stane skutkem, tedy je uzavřena jakmile se projev vůle dlužníka setká s projevem vůle věřitele, což se označuje jako konsens.⁶⁹ Z hlediska stran smlouvy se jedná o normu, jelikož si tyto strany samy stanoví svá práva a povinnosti mezi sebou, tedy co má být, což je projevem relativnosti a smluvní svobody.⁷⁰ Tuto normu je třeba považovat za odvozenou, jelikož je odvozena z normy vyšší, zákonné.⁷¹ K závaznosti odvozené normy resp. smlouvy jako takové více v kap. č. 2.6.

⁶⁵ například § 170 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, srov. § 1724 odst. 2 OZ nebo § 11 OZ.

⁶⁶ SEDLÁČEK, ROUČEK: *Československý občasný...*, s. 23.

⁶⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. Díl 1, Obecné nauky o právních jednáních obliagačních a o splnění závazků*. 2. vydání Brno: Právník, 1933, s. 107.

⁶⁸ SEDLÁČEK, ROUČEK: *Československý občasný...*, s. 24.

⁶⁹ SEDLÁČEK: *Obligační právo...*, s. 8.

⁷⁰ SEDLÁČEK, ROUČEK: *Československý občasný...*, s. 24.

⁷¹ SEDLÁČEK: *Obligační právo...*, s. 6.

Konsens je nejčastěji dosahován skrze jednostranné právní jednání, kterým je nabídka a přijetí nabídky (kap. 3.3)⁷², avšak samotné uzavření smlouvy (resp. dosažení konsensu) jiným způsobem není vyloučeno.⁷³

OZ konstatuje jevové stránky smlouvy takto⁷⁴: „*Smlouvou projevují strany vůli zříditi mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy.*“⁷⁵ Smlouva je projevem shodné vůle (konsensu) stran, tedy právní jednání nejméně dvou stran (dvoustranné či vícestranné), které vede k založení závazku s tím, že budou strany vázány obsahem smlouvy.⁷⁶ Na první pohled se tedy úprava OZ toho co je smlouvou neliší od výkladu definice Sedláčka v rámci OZO, nicméně OZ zejména u výkladu právního jednání přihlíží i k úmyslu stran (§ 556 OZ), a tím, se liší od striktně normativního pojetí, které zastával Sedláček v rámci výkladu OZO.

Závazek je v rámci OZ termínem pouze pro právní poměr (vztah) a bude podrobněji rozebrán v kapitole 2.3, obsah závazku a smlouvy v kapitole 3.3.

V právním řádě ČR se v právní terminologii vyskytuje pojem „dohoda“, jež je nejčastěji užíván pro právní jednání, které mění či ruší závazek (tento význam je dodržen v rámci OZ), avšak je víceméně synonymem ke smlouvě, která je zase nejčastěji významově spojena právě se vznikem závazku.⁷⁷ Dalším termínem, jenž OZ užívá, je ujednání, jež znamená shodu o určitých jednotlivostech dané smlouvy či dohody.⁷⁸ V OZ je i tato terminologie dodržena.⁷⁹ Dále zde jsou termíny paktu a konvence, pakt byl nově upraven v OZ a lze říci, že jde o synonymum ke smlouvě, termínu konvence je nejčastěji využíváno v rámci mezinárodního práva veřejného.⁸⁰

2.1 Vybrané principy a zásady v rámci právního řádu ČR i mimo něj

Principů a zásad týkajícího se smluvního závazkového práva nalezneme mnoho, proto je vhodné vybrat ty nejzákladnější a nejdůležitější pro dané téma a některé z nich podrobněji rozebrat. Principem v právním smyslu se dá obecně chápat požadavek, který prostupuje právním řádem širěji než zásada, označení něčeho za zásadu či princip v této práci zpravidla respektuje.

⁷² HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 49.

⁷³ srov. § 1770 OZ

⁷⁴ RABAN: *Občanské právo...*, s. 34.

⁷⁵ § 1724 odst. 1. zák. č. 89/2012 Sb.

⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří. DVORÁK, Jan. FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 7.

⁷⁷ Tamtéž s. 8.

⁷⁸ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 168.

⁷⁹ srov. § 1901 a násl. OZ

⁸⁰ srov. KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné. Sv. 2. Díl 3, Závazkové právo* Praha: Codex, 1998, s. 43.

2.1.1 Obecné zásady právní

Obecné zásady právní jsou pojmem, jenž lze obecně charakterizovat jako všeobecné požadavky na lidské chování uznávané civilizovanými zeměmi a intuitivně vnímané jako zásady právní a to bez zřetele zda jsou výslovně vyjádřeny v zákoně či ne.⁸¹ Vztah obecných zásad právních a právního řádu lze také ztěžka přesně definovat, nicméně tento vztah lze charakterizovat třemi variantami, první je, že působí normativně, tedy ze své normativní síly nebo ze síly zákona, který k ní odkazuje nebo ji do své normy přejímá, druhou variantou je, že působí interpretačně, tedy jako pravidlo výkladu a třetí variantou je, že nepůsobí vůbec. Některé varianty se mohou ze své povahy mísit.⁸²

Některé obecné zásady právní jsou přímo vtěleny do znění OZ v rámci demonstrativního výčtu zásad, na kterých soukromé právo spočívá a působí tak normativně.⁸³ Stejně tak působí zásady, které nejsou přímo vtěleny do OZ, avšak s odkazem na ně § 3 odst. 3 OZ: „*Soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznávaných zásad spravedlnosti a práva.*“ Je vhodné dodat, že převládajícím názorem je, že zdroje, na které zákon odkazuje, nejsou pramenem práva samy od sebe, ale pramenem práva zde zůstává zákon, který na ně odkazuje.⁸⁴ Tyto zásady a jiné zdroje působí i jako interpretační pravidla, vyjádřena v § 2 odst. 1 OZ. A také ustanovení § 10 odst. 2 OZ se jich a jiných zdrojů přímo dovolává, pro případ mezery ve výslovné úpravě zákona.⁸⁵

2.1.2 Prameny práva a principy vyplývající z ústavního pořádku

Při hledání zásad upravených ve vnitrostátním právu, se hodí začít od principů zakotvených výslovně v právních předpisech s nejvyšší právní silou. Jednotlivé instituty a ustanovení zákona je třeba používat a vykládat v souladu s principy a zásadami obsaženými jak v předpisech s nejvyšší právní silou (ústavně konformní výklad), tak i obsaženými v konkrétním zákoně či těmi, ze kterých zákon výslovně vychází či na ně odkazuje. A také jej vykládat a používat v souladu s evropským soukromým právem (eurokonformní výklad).⁸⁶ Většina rozebíraných principů a zásad se objevuje v určitých formách i v jiných právních řádech resp. mimo hranice působnosti našeho právního řádu, avšak jejich rozbor není předmětem této práce.

Ústava ve svém čl. 1. odst. 2 obsahuje zásadu, jež má svou obdobu v soukromém právu jako „*pacta sunt servanda*“ viz dále, znějící: „*Česká republika dodržuje závazky...*“.

⁸¹ KNAPP, Viktor, *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vydání. Praha, C.H. Beck, 1996, s. 60.

⁸² Tamtéž s. 62.

⁸³ srov. § 1 a násl.

⁸⁴ KNAPP, Viktor, *Teorie práva*, 1. vydání. Praha C.H. Beck, 1995, s. 137.

⁸⁵ srov. k úplnosti práva KNAPP: *Teorie práva*, s. 66.

⁸⁶ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 48.

Dále čl. 2 odst. 4 upravuje jeden z nejznámějších principů a to: „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁸⁷ To samé obsahuje Listina ve svém článku 2. odst. 3 s tím, že vypouští slovo občan, takže se toto ustanovení aplikuje na všechny osoby, tedy i cizince vyskytující se na našem území bez dalšího.⁸⁸ Této objektivní normativní modalitě se říká „dovolení mlčky“.⁸⁹

Důležitým ustanovením je také čl. 10 a 10a Ústavy, čl. 10.: *“Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“*, čímž se mezinárodní smlouvy splňující tento článek stávají také pramenem práva.⁹⁰

Formálním pramenem objektivního (heteronomního) práva jsou právní normy obsažené v právních předpisech (zejména ústavní zákony, zákony, podzákoné předpisy, či nařízení EU) tedy pramenem práva je psané právo.⁹¹ Materiálním pramenem objektivního práva jsou zejména určité skutečnosti (např. společenské poměry a potřeby), které vedou zákonodárce k určité úpravě. Pramenem subjektivního práva jsou právní důvody (kap. 2.2).⁹²

Dále zde lze uvést čl. 1 Listiny, jež bude rozveden v rámci zásady autonomie vůle, meze ukládání povinností na základě zákona a v jeho mezích při zachování základních práv a svobod jsou obsažené v čl. 4 Listiny. Čl. 5 Listiny, obsahující základní lidské právo, tedy že každý je způsobilý mít práva. Čl. 11 odst. 1 Listiny: *„Každý má právo vlastnit majetek. ...“* či odst. 3. *„Vlastnictví zavažuje. ...“*

2.1.3 Vnitrostátní zásady a principy soukromého smluvního práva v rámci OZ

V rámci soukromého práva byla v § 2 odst. 2 OZ⁶⁴ upravena zásada rovnosti smluvních stran, která se již v OZ výslovně nevyskytuje, tato skutečnost je vyjádřena v důvodové zprávě k OZ následovně: *„Se zřetelem k tomu se za první zásadu soukromého práva nepokládá rovnost osob, ale zásada autonomie vůle. Hledisko rovnosti osob nemůže být určující v prvé řadě, protože důraz na zásadu rovnosti jako určující pro občanské právo neodpovídá skutečnému stavu.“*

Akcent na zásadu rovnosti jednak zastírá přirozenou nerovnost mezi fyzickými a právnickými osobami, neboť mezi nimi nemůže být právně, především v oblasti osobních práv, rovnosti nikdy dosaženo, jednak pomíjí hledisko ochrany slabší strany, která je pro soukromé právo stejně významná jako zásada rovnosti. Preference této

⁸⁷ zák. č. 1/1993 Sb. Ústava, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod., ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ KNAPP: *Teorie práva*, s. 154.

⁹⁰ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 113.

⁹¹ Tamtéž

⁹² KNAPP: *Teorie práva*, s. 129.

⁹³ příkladem takové mezinárodní smlouvy může být č. 160/1991 Sb. Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.

*zásady totalitním zákonodárstvím, vedla k popření základní funkce občanského zákoníku, k rozbití jednoty soukromého práva a k ideologickému popření jeho existence.*⁹⁴

Skutečnost, že zákonodárce tuto zásadu vynechal a ani k ní neodkazuje je založena hlavně na tom, že obsah této zásady, resp. těch podstatných částí, tedy, že žádná ze stran není vybavena veřejnoprávní autoritou a tím mocí vnucovat druhé straně svoji vůli, se dá dovodit ze zásady autonomie vůle (smluvní svobody) či z jednotlivých ustanovení OZ a v neposlední řadě také z principů obsažených v ústavním pořádku. Avšak někteří autoři tvrdí, že tato zásada v OZ měla být upravena, více v poznámkách.⁹⁵

Hlavní zásadou, kterou je třeba rozebrat je zásada smluvní svobody jako projevu autonomie vůle. Tato svoboda je zaručena v čl. 1 Listiny a vyplývá také z čl. 2 odst. 3 Listiny.

Obsahem této svobody je především rozhodnutí, zda smlouvu strana vůbec uzavře či neuzavře, možnost výběru smluvní strany, tedy s kým smlouvou uzavře, dále jakou smlouvu uzavře (př. typovou, atypickou), určení obsahu smlouvy a závazku, určení formy smlouvy, případně i smlouvu za stanovených (dohodou stran či na základě zákona) podmínek i zrušit či změnit.⁹⁶

V rámci smluvní svobody zda uzavřít či neuzavřít smlouvu se vyskytují výjimky. Jednou z nich je kontraktační povinnost (smluvní přimuss) stanovena na základě zákona. Příkladem může být povinnost uzavřít pojistnou smlouvu u odpovědnosti za škody způsobené advokáty či pojištění odpovědnosti z provozu vozidla.⁹⁷ Další výjimkou je smluvně stanovená povinnost, tedy uzavřením smlouvy, například v rámci smlouvy o smlouvě budoucí.⁹⁸ Ke srovnání je vhodné odkázat na kapitolu č. 1.6.2, v rámci hospodářského zákoníku, kde smluvní volnost byla velmi omezena.

Je na stranách s kým a jakou smlouvu uzavřou, strany mohou uzavřít smlouvu, jež není jako zvláštní typ upravena, takové smlouvy se označují jako nepojmenované (k nim kap. 2.5).

Další součástí smluvní svobody je možnost určit obsah (práva a povinnosti) smlouvy a závazku dle vůle stran společným vyjednáváním (negociací).⁹⁹ Tato svoboda je vyjádřena v § 1725 věty druhé. I tato část smluvní svobody má své limity, jež jsou vyjádřeny slovy „v rámci právního řádu“, tedy i mimo OZ, většinou se jedná o instituty (dobré mravy, veřejný pořádek) a ustanovení (s povahou kogentní – nepodmíněnou) od kterých se nelze odchýlit (více u zásady

⁹⁴ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb. s. 20.

⁹⁵ příkladem může být §-§ 1724, 1725, 1759 spolu s odkazy § 2 odst. 1, 10, 11 OZ Čl. 1, 2. odst 3., Čl. 4 Listiny a další, ke srovnání odlišné názory PELIKÁN, PELIKÁNOVÁ In ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 10.

⁹⁶ KNAPP, a kol. *Občanské právo hmotné. Sv. 2. Díl 3, Závazkové právo* Praha: Codex, 1998, s. 43.

⁹⁷ Tamtéž s. 48.

⁹⁸ srov. §1785 a násl.

⁹⁹ KNAPP, a kol. *Občanské právo hmotné. Sv. 2. Díl 3...* s. 49.

dispozitivnosti) nebo se nelze odchýlit v neprospěch určité strany, jež je nejčastěji označena jako slabší strana. K problematice slabší strany více v podkapitole č. 2.5.1.

Forma je upravena § 559 a násl. OZ. Znění § 559 OZ: „*Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem.*“

Projevem smluvní svobody je zde tedy oprávnění stran (i jednotlivé osoby) zvolit si pro své právní jednání příslušnou právní formu. Projevuje se zde tedy i zásada bezformálnosti. Libovolnou formu si lze zvolit jak pro jednostranná tak i vícestranná právní jednání. Toto však má své omezení a to buď ujednáním stran, kde se projevuje zásada pacta sunt servanda nebo zákonem. Nedodržení tohoto omezení může mít vliv na platnost právního jednání, jak je zmíněno v ustanovení § 582 OZ nebo dokonce na vznik smlouvy vůbec § 1758. Tichý dodává, že je-li stanovena pro smlouvu písemná forma, musí být dodržena i pro smlouvu předběžnou či smlouvu o smlouvě budoucí, jinak by se tím obcházel zákon.¹⁰⁰ Pro změnu obsahu právního jednání je důležitý § 564 OZ, nicméně ten se netýká toliko předmětu této práce. Problematika formy nebude dále rozebírána z důvodu dodržení rozsahu této práce.

Pomineme-li § 1 odst. 1 OZ, jenž by měl vymezovat soukromé právo, tak nalezneme v odst. 2 důležitou zásadu zejména pro relativní majetkové právo a tou je zásada dispozitivnosti, jež zní: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“¹⁰¹ Mezi je tedy mimo jiné zákon a to nejen OZ, což je projevem principu vyplývajícího z čl. 2 odst. 3 Listiny. Ve znění tohoto ustanovení bylo upuštěno od kogentnosti (nemožnosti se odchýlit) vyplývající „*z povahy ustanovení*“, jež bylo obsaženo v OZ64. Výkladem je tedy nutné dojít k závěru, že věta za středníkem znamená, stanovení kogentnosti těch ustanovení, u nichž by přípustnost odchylky dohodou stran vedla k porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo porušení práva týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Avšak i tento výklad není kompletní a je třeba vykládat možnost ujednat práva a povinnosti, tak jak je psáno, tedy, že strany si mohou upravit dispozitivně pouze práva a povinnosti mezi sebou a nikoli odlišně definovat právní kvalifikaci věci či neplatnosti právního jednání.¹⁰² Pojmy dobrých mravů a veřejného pořádku a jejich rozbor není stěžejní pro tuto práci a proto nebudou rozebrány.

Dalším ustanovením obsahující důležité zásady pro tuto práci je § 3 OZ. § 3 odst. 1, který zní: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

¹⁰⁰ TÍCHÝ, Luboš. In ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 1380 – 1384.

¹⁰¹ § 1 odst. 2 OZ

¹⁰² ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 15.

obsahuje zejména dvě základní zásady a to autonomii vůle a nikomu neškodit (resp. povinnost nerušit právo, lat. *neminem laedere*). Autonomie vůle je zde vyjádřena slovy „*brát se o vlastní štěstí...*“, jež je třeba vykládat spolu se zásadou nikomu neškodit, v tom smyslu, že nejde pouze o působení újmy druhým přímo, ale i třeba narušováním veřejného pořádku, které by tuto zásadu narušovalo (například trápením zvířat). Bezdůvodnost resp. důvodnost je nutné vnímat jako legitimitu.¹⁰³ Důležitost zásady nikomu neškodit lze pro závazkový právní poměr shledat i v tom, že třetí osoba, jež není stranou závazku je povinna neškodit, resp. nenarušovat (bez legitimního důvodu) práva a povinnosti jiných, ať už působí pouze mezi stranami či vůči všem.¹⁰⁴

Další zásadou je „*smlouvy mají být plněny*“ (lat. *pacta sunt servanda*) obsažena v § 3 odst 2 písm. d) spolu s pravidlem, že „*daný slib zavazuje*“. Formulace, že smlouvy mají být plněny, naznačuje, že tento princip může být převážen jinou skutečností, například principem dobré víry či ochrany slabší strany či jinou právně relevantní skutečností.¹⁰⁵ Co se týče pravidla, že daný slib zavazuje, vyskytne se po zamyšlení několik otázek, zda jakýkoli slib, tedy jednostranné jednání právně zavazuje, či jen některé.¹⁰⁶ Tradičně je přijímáno, že jednostranné právní jednání právně zavazuje pouze v případech zákonem stanovených.¹⁰⁷ Přijetí právní závaznosti jakéhokoli slibu by vedlo k vážným důsledkům, jako například, že jakékoli jednostranné jednání by bylo právním jednáním schopné vyvolat právní následky. Subjekt se tedy může v mezích zákona zavázat jednostranným právním jednáním, aniž by byla nutná akceptace.¹⁰⁸ K právnímu jednání více v kap. 3.

Princip poctivosti je obsažen v § 6 odst. 1 OZ. Ustanovení zní: „*Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě.*“ a stanovuje tak kogentní povinnost poctivého jednání (právního i faktického) v právním styku (myšleno v jakémkoli zvláštním vztahu důvěry).¹⁰⁹ Následně je v § 7 odst. 1 vyvrátitelnou domněnkou stanovena presumpce poctivosti a dobré víry toho, kdo jednal (právně i fakticky) určitým způsobem, znějící: „*Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.*“

Pojem poctivosti se obsahově shoduje s objektivní dobrou vírou, zatímco dobrá víra se obsahově shoduje s pojmem subjektivní dobré víry, jak tyto pojmy rozlišovala doktrína v rámci OZ64. Avšak OZ používá pro subjektivní dobrou víru i adjektivum „*poctivý*“ a adverbium „*poctivě*“.¹¹⁰ § 6 odst. 2 znějící: „*Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo*

¹⁰³ Tamtéž s. 24.

¹⁰⁴ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 51.

¹⁰⁵ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 29.

¹⁰⁶ srov. § 1724 odst. 2 OZ

¹⁰⁷ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 29.

¹⁰⁸ HULMÁK, Milan.: *Uzavírání smluv v novém občanském zákoníku.* Právní rozhledy, 2012, č. 1. s. 26.

¹⁰⁹ MELZER, Filip. TĚGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I.* Praha: Leges, 2013. s. 109.

¹¹⁰ Tamtéž s. 106.

nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.“ je doplněním obecného principu poctivosti.¹¹¹

Princip poctivosti nedopadá jen na smluvně založené právní poměry, ale i na ostatní závazky a i mimo ně, všude tam, kde vznikl zvláštní vztah důvěry. V případě smlouvou založeného právního poměru či při jeho sjednávání, vznikají mezi stranami zvláštní povinnosti vůči druhé straně. Například obecná povinnost loajality, projevující se nutností brát v úvahu i zájmy druhého.¹¹²

Princip poctivosti obsahuje dvě složky, aktivní a pasivní. Aktivní složkou je vlastní poctivé jednání jednajícího vůči jinému, vyjádřena v daném ustanovení jako povinnost jednat poctivě. Pasivní složka spočívá v možnosti oprávněně spoléhat na poctivost druhé strany a vyplývá z § 7.¹¹³

Dobrá víra je chápána jako psychický stav osoby založený sice na mylném, avšak v konkrétním případě omluvitelném přesvědčení o (ne)existenci, nějaké relevantní skutečnosti, práva či právního poměru.¹¹⁴ Dobrá víra zpravidla obsahuje kumulativně dva prvky a to, mylné přesvědčení o relevantní skutečnosti (subjektivní prvek) a omluvitelnost tohoto přesvědčení (objektivní prvek). Subjektivní prvek (vnitřní přesvědčení) se posuzuje dle objektivních skutečností (objektivně zjistitelných). Objektivní prvek tedy omluvitelnost je založen na povinnosti jisté míry pozornosti, avšak zjištění objektivního prvku nemusí vést k pravdivému závěru ohledně (ne)existence subjektivního prvku. Objektivní prvek se posuzuje dle objektivních parametrů, tedy průměrné opatrnosti, vzdělání atd., ale i podle zvláštních individuálních znalostí a vlastností té, které osoby, což lze dovodit z § 4 odst. 2.¹¹⁵

OZ obsahuje zejména tři základní přístupy k dobré víře. Prvním přístupem je subjektivní vědomost, která je založena na tom, že v dobré víře není ten, jenž skutečně ví o relevantní skutečnosti nespovídající pro jeho dobrou víru. V OZ je tento přístup vyjádřen často slovy věděl, či úmyslem (př. § 590 odst. 1 písm. a). Tento přístup je výjimkou zpravidla objektivního hodnocení dobré víry.¹¹⁶

Druhým přístupem je nevědomost v důsledku hrubé nedbalosti. V dobré víře v tomto případě není jen ten, kdo subjektivně věděl, ale i ten kdo by o relevantní skutečnosti věděl, kdyby se nedopustil hrubé (podstatné, do očí bijící) nedbalosti, v OZ vyjádřena často slovy musel vědět.¹¹⁷

¹¹¹ Tamtéž s. 128.

¹¹² Tamtéž s. 110.

¹¹³ Tamtéž s. 112.

¹¹⁴ Tamtéž s. 135.

¹¹⁵ Tamtéž s. 137.

¹¹⁶ Tamtéž s. 138-140.

¹¹⁷ Tamtéž

Třetím přístupem je nevědomost v důsledku běžné nedbalosti, v dobré víře není ten, kdo o relevantních skutečnostech věděl, nebo ten, kdo o nich sice nevěděl, ale vědět o nich měl a mohl při vynaložení obvyklé míry opatrnosti, tedy v rámci posouzení objektivního prvku výše zmíněného.¹¹⁸

OZ tedy výslovně rozlišuje mezi pojmem poctivosti a dobré víry, avšak obsah těchto pojmů ponechává zejména k vyplnění teorií a soudní praxí. Každopádně výraz poctivost a dobrá víra samy o sobě apelují na slušnost a respekt k právu, ať už mají podrobnější doktrinální obsah jakýkoli.

Další zásadou týkajícího se právního jednání je § 574 OZ „*Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.*“

2.2 Smlouva jako právní důvod mezi jinými právními důvody vzniku závazku

Obecně právní následky způsobují pouze dva právní důvody (právní tituly), prvním jest zákon (ze zákona samého, nepodmíněně) a druhým právní skutečnost (podmínečně).¹¹⁹ Co se týče právních skutečností, ty se dále dělí. Smlouva tedy není jedinou právní skutečností, jež zakládá závazek (vznik závazku je právním následkem uzavření smlouvy). Třídění či dělení právních důvodů resp. právních skutečností schopných založit závazek je několik, jak teoretické či klasické, tak zákonné resp., jak je stanovuje ten který zákon.

Závazky nejčastěji vznikají ze smluv, proto je asi vhodné začít u nich. Prvním důvodem tedy jsou závazky smluvní (kontraktní), které vznikají z právního jednání, kterým je smlouva. Dalšími jsou kvazikontraktní (jakoby smluvní) z právního jednání, jež se může podobat smlouvě, ale smlouvou není. Kvazikontraktní závazky vznikají povětšinou z právního jednání jedné osoby či strany, tedy jednostranného právního jednání (příkladem může být veřejný příslib či nabídka (kap. 3.3) a chybí zde souhlas druhé strany, avšak zakládá její práva (klasickým příkladem je ještě nepřikázané jednatelství či upotřebení věci k prospěchu jiného). Dalšími jsou mimosmluvní závazky vznikající z jiných právních skutečností než výše zmíněných. Tím jsou závazky vzniklé z protiprávního jednání (deliktní), tedy vzniklé porušením povinnosti stanovené smlouvou, zákonem či porušením dobrých mravů (do porušení dobrých mravů spadají závazky vzniklé například ze zneužití soutěže). Další kategorií mimosmluvních závazků jsou kvazideliktní, tedy závazky vzniklé z jednání nebo právní události, které není v rozporu s právem, avšak způsobuje

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ KNAPP: *Teorie práva*, s. 191.

obdobné následky jako při porušení práva, například majetkovou újmu (př. škoda způsobena provozem) či bezdůvodné obohacení.¹²⁰

Dále je tu zbytková část, jež je označena jako závazky z jiných právních skutečností. Pod tuto část se podřazuje úřední či soudní konstitutivní rozhodnutí (tedy státních orgánů) ze zákona, či na základě zákona.¹²¹

OZ obsahuje v § 1723 odst. 1 následující rozlišení: „*Závazek vzniká ze smlouvy, z protiprávního činu, nebo z jiné právní skutečnosti, která je k tomu podle právního řádu způsobilá.*“. Tedy výslovně je zde uvedeno dělení na kontraktní (ze smlouvy) a deliktní (protiprávního činu, pod závazky z deliktů řadí OZ i škodu způsobenou provozem § 2924 a násl.). Do jiné právní skutečnosti se zařazují tedy výše zmíněné kvazikontrakty a kvazidelikty a zbytková část (lat. *variae causae*).¹²²

2.3 Pojem závazku dle OZ

Závazek (nebo také obligace) je dle OZ právní poměr (právním následkem právního důvodu), z něhož osoba oprávněná (obecně označována jako věřitel) má vůči osobě povinné (obecně označované jako dlužník) právo na jeho určité plnění (pohledávku) a dlužník má povinnost (dluh) toto právo uspokojit (splněním dluhu). Závazek lze chápat také jako mimoprávní poměr (vztah), který je založen na mimoprávních skutečnostech, jež nevedou ke vzniku, zániku či změně právního poměru, avšak může být spojena se vznikem jiného společenského vztahu v rámci jiné soustavy norem (př. morálních, náboženských).¹²³

U závazku v právním smyslu se alespoň jedna strana zavazuje k nějaké povinnosti vůči druhé straně. S výrazy zavazuje se, zavázaná strana (či s obdobnými tvary) pracuje OZ na mnoha místech.¹²⁴ Obsahem závazku (právního poměru) jsou tedy práva a povinnosti, což se liší od možného výkladu závazku vyplývajícího z § 489 OZ⁶⁴, který umožňoval i výklad, že závazek (v užším pojetí) je pouze povinnost dlužníka plnit věřiteli.¹²⁵ Závazek ve smyslu povinnosti (dluhu) OZ neobsahuje, avšak Sedláček chápal tyto pojmy jako synonyma.¹²⁶ Obecně lze říci, že dvojznačnost pojmu není zcela ideální.

Nová jednoznačná definice závazku je obsažena v ustanovení § 1721 OZ, jež zní: „*Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.*“ V důvodové zprávě je proklamováno že: „*Osnova je důsledná při dodržování*

¹²⁰ RABAN: *Občanské právo...*, s. 32.

¹²¹ Tamtéž

¹²² ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 5.

¹²³ RABAN: *Občanské právo...*, s. 19.

¹²⁴ srov. např. § 1787 (zavázaná strana a oprávněná strana) či § 1907 OZ nebo u typově upravených smluv § 2055 a násl. OZ

¹²⁵ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 2.

¹²⁶ srov. SEDLÁČEK: *Obligační právo. 1...*, s. 7.

*této terminologie, a tak nezaměňuje např. závazek s dluhem, smlouvu se závazkem nebo právo s nárokem,...*¹²⁷ Dodržování jednoznačnosti a stálosti pojmosloví je velmi důležitá vlastnost právního předpisu a napomůže nejen výkladu jednotlivých ustanovení. Z tohoto ustanovení jednoznačně vyplývá také i relativnost závazku.¹²⁸ O něco podrobnější konkretizace obsahu závazku je upravena v § 1789 OZ a násl., avšak i na jiných místech, například § 2095 OZ a násl. (již zvláštní část) týkající se předmětu koupě, či povinností kupujícího apd.

2.4 Stručné třídění závazků

Závazek lze jednak chápat v užším smyslu jako právní poměr obsahově jednoduchý či jednosměrný, tedy právní poměr, jehož obsahem je právo jedné strany požadovat určité plnění a povinnost druhé strany toto plnění poskytnout, tento závazek je tradičně označován jako asynallagmatický.¹²⁹

V širším smyslu (obsahově složeném) je závazek složen z vícera jednoduchých závazků, směřujících navzájem vůči sobě, zpravidla svázaných kauzou, kterou vzájemně uspokojují, tyto závazky jsou tradičně označovány jako synallagmatické (vzájemné).¹³⁰

Závazky lze z hlediska teoretického klasifikovat na závazky kauzální a abstraktní, podle způsobů plnění, dále na závazky primární a akcesorické, podle počtu subjektů stojících na jedné straně, podle zvláštnosti subjektů resp. míry preference zájmů zejména na běžné a spotřebitelské, či v rámci smluv na pojmenované a nepojmenované¹³¹

Závazky kauzální a abstraktní. Obecně se kauzou myslí důvod, příčina, záměr, či účel, jež dala podnět k jednání (nejen jako právní skutečnosti) vedoucího ke vzniku, změně či zániku nějakého právního nebo i jiného vztahu. Z tohoto hlediska je možné rozlišit závazky, jež kauzu přímo obsahují a ty, v jejichž obsahu není uvedena. Kauzou se v užším smyslu myslí hospodářský důvod uskutečnění vzniku závazku. Vyjádřenou kauzu nalézáme nejčastěji u synallagmatických závazků protihodnotou povinnosti (tedy dluhu) tvořícího obsah závazku, avšak kauza může být vyjádřena i jiným důvodem, zejména u asynallagmatických závazků. Za abstraktní závazek je považován závazek, jenž je v užším slova smyslu jednosměrný bez vyjádření důvodu vzniku a obsahuje tedy pouze dlužníkovu povinnost plnit a právo věřitelovo plnění požadovat, rozdílně u kauzálního závazku bychom našli v jeho obsahu i důvod proč je jednosměrný závazek založen.¹³²

¹²⁷ Důvodová zpráva k OZ s. 429.

¹²⁸ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 2.

¹²⁹ RABAN: *Občanské právo...*, 2013 s. 23.

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Tamtéž s. 26-31.

¹³² Tamtéž s. 26.

Pokud mluvíme o závazku primárním (hlavním) a akcesorickém (vedlejším), rozumíme tím situaci, kdy vedlejší závazek přistupuje k hlavnímu a ten také sleduje právní osud závazku hlavního. Klasickým příkladem je ručení jako vedlejší závazek k hlavnímu závazku někoho jiného.

O předmětu závazku, počtu subjektů stojících na jedné či druhé straně bude pojednáno v kapitolách 3.4 a 3.1.

2.5 Kauza a její vliv na smlouvu a závazek

Kauzu (důvod, účel, příčinu,...) je nutné odlišit od právního důvodu (právní titul) vzniku závazku. Právním důvodem vzniku závazku je zejména právní skutečnost (nejčastěji právní jednání), která je schopna vyvolat právní následek tedy zejména založit právní poměr (závazek). Právním důvodem je tedy zejména smlouva, jež je uzavřena účinností konsensu stran. K právnímu jednání blíže v kapitole č. 3. Knapp vysvětluje tento rozdíl pomocí otázky a odpovědi na ni, právní důvod odpovídá na otázku, proč má dlužník povinnost (právní), hospodářský důvod (kauza) odpovídá na otázku, proč dlužník právní úkon (jednání) učinil.¹³³

Také je třeba uvést, že je zde pojednáno o kauze jako právním pojmu v rámci smluvního práva nikoli jiném (například jako součásti příčinné souvislosti v rámci odpovědnosti z deliktu).

Kauza je domácí doktrínou chápána jako hospodářský cíl či ekonomický důvod realizace závazku, alespoň ve svém užším pojetí, jak uvádí Raban.¹³⁴

Krčmář vysvětluje kauzu na jednoduchém příkladu kupní smlouvy (jídla), kdy osobě č. 1 jde o to, aby předmětem, který je ve jmění (majetku) osoby č. 2, uspokojila určitou potřebu (hlad), která se označuje jako *causa finalis*, tedy účel konečný. Tohoto účelu je dosaženo určitým jednáním osoby č. 2, které je nejen prostředkem k dosažení, ale i samotným účelem, tedy *causa proxima*. Prostředkem k přiměření k jednání osoby č. 2 je nabídnutí nebo slíbení nějakého plnění. Pokud nabídnuté plnění osoba č. 2 chce přijmout, odhodlá se k jednání požadovanému, aby toto plnění získala. Toto jednání osoby č. 1, tedy nabídnutého plnění je účelem osoby č. 2. Důvodem uzavření smlouvy (*causa pactions*) jsou tyto kontrétní snahy stran (*causae* ve smyslu hořejším), tedy jak účel konečný, tak i účelem neboli *causa proxima*. Typ smluvní je určen dvěma momenty, plněním, které je slíbeno (poskytnuto), a důvodem (účelem, *causa proxima*), který k tomuto plnění vedl. Souhrn těchto momentů smlouvu charakterizující se nazývá kauzou smlouvy, ve smyslu právním (pravou kauzou smluvního typu).¹³⁵

¹³³ KNAPP, Viktor. *O důvodu vzniku závazku a o jejich kauze*. In *Stát a právo IV*. Praha: Nakladatelství ČAV, 1957, s. 45.

¹³⁴ RABAN: *Občanské právo...*, s. 32.

¹³⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. Právo obligační*. Praha: Nákladem spolku Československých právníků „Všehrd“, 1926. s. 7-9.

Sedláček uvádí, že pojem příčiny byl vytvořen řeckou filozofií. Cicero tento pojem pojmenoval Causou. Zároveň upozorňuje, že vlivem širokého působení tohoto pojmu na latinskou kulturu je dána její slabost, tu vidí v její vnitřní nejednotnosti, která vede k nejasnosti.¹³⁶

2.5.1 Kauza a její pojetí v rámci právního řádu ČR

V rámci OZ64 Hulmák konstatuje, že kauza má význam především v případě sporu, tedy při dokazování v rámci civilního řízení. Uvádí, že kauza je jasná v případě, kdy se například strana zaváže poskytnout peněžitou částku z titulu (zá)půjčky, jenže (zá)půjčka je zde právní důvod přesněji tedy typově určená smlouva, ze které však lze dovodit kauzu, tedy, že jedna strana (dlužník) si chce za nějakým blíže nespecifikovaným účelem zapůjčit peníze, což souhlasí s tím, co bylo výše zmíněno jako Knappova úvaha.¹³⁷ A možná pak proto, je někdy rozlišení mezi právním důvodem a kauzou nejasné, avšak kauzu v užším pojetí lze dovodit právě tím, o jakou smlouvu jde nebo přesněji co je obsahem závazku (či smlouvy) nebo i předmětem závazku (o něm více v kap. č. 3.4), jak dodává Sedláček.¹³⁸

Hulmák u abstraktního závazku konstatuje, že bylo-li plněno dobrovolně, odpadá problém s vynutitelností a kauza tím ztrácí na významu. Odkazuje na judikaturu¹³⁹, a z ní konstatuje, že pokud se neprokáže jinak, jsou předané peníze darováním. Z toho pro Hulmáka plyne, že je-li abstraktní závazek splněn, není možné plnění nárokovat zpět, protože je to plnění po právu resp. podle smlouvy.¹⁴⁰

V uvedeném rozsudku bylo rozhodnuto, že z důvodu neunesení důkazního břemene, který měl unést údajný věřitel (žalobce), bylo prohlášeno (deklarováno), že se jedná o darovací smlouvu. Ze zjištěné skutkové podstaty soud tedy došel závěru, že zde byla uzavřena abstraktní darovací smlouva, jelikož z prokázané skutkové podstaty vyplývá pouze jednosměrné plnění. V tom to případě je bezprostředním hospodářským cílem (kauza v užším smyslu) obdarování, vyplývající z obsahu dané darovací smlouvy, tedy například cíl zvětšit majetek obdarovaného. Pokud by zde nebylo prohlášeno, že jde o darovací smlouvu nebo by zde nešlo ze zjištěných skutkových okolností dojít k závěru o uzavření jiné smlouvy, a tím dovozena kauza, tak by se jednalo o plnění bez spravedlivého důvodu.¹⁴¹

¹³⁶ SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1. díl. s. 51.

¹³⁷ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 9.

¹³⁸ SEDLÁČEK: *Obligační právo* 1..., s. 51.

¹³⁹ rozsudek NS ze dne 30.1. 2002, sp. zn. 33 Odo 515/2001 (C 981) : „Byla-li finanční hotovost předána, aniž předávající přitom dal jakkoliv najevo úmysl požadovat ji zpět, a činil-li tak s vědomím, že přijímající tuto hotovost použije na úhradu svého dluhu a že není schopen mu ji vrátit, a přijímající za stejných okolností přijal, lze dovozovat, že mezi předávajícím a přijímajícím byla uzavřena darovací smlouva.

¹⁴⁰ HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 10.

¹⁴¹ RABAN: *Občanské právo...*, s. 24.

Hulmák dodává, že existence kauzy není ničím jiným než důkazem vážnosti vůle (k vážnosti vůle více v kapitole 3.3) resp. právního úkonu (jednání), tedy pokud chybí vážnost právního úkonu, chybí také kauza. K tomu dodává, že i hospodářsky motivované právní jednání může být nevážné a to například u simulovaného právního jednání. Kauza má i svůj smysl pro zjišťování souladu se zákonem, dobrými mravy, absence omylu či obcházení zákona.¹⁴²

Sedláček kritizuje směšování hledisek týkajících se kauzy. Zdůrazňuje, že konkrétní skutková podstata je příčinnou (kauzou) obsahu konkrétní smlouvy (normy).¹⁴³ Z toho tedy logicky lze vyvodit, že z obsahu smlouvy lze dovést onu kauzu. Také upozorňuje, že motiv jednání není právně relevantní, pokud by byl, musel by být v zákonné skutkové podstatě obsažen. Co se týče motivu jako pohnutky, jež vedla stranu k uzavření smlouvy, je relevantní pokud se stala výslovně obsahem smlouvy nebo v případě smluv bezúplatných, pohnutka vycházela z nesprávné představy o určité skutečnosti, jež zřejmě byla jedinou (hlavní) pohnutkou, že se strana zavázala a to musí být z právního jednání patrné.¹⁴⁴ Kauzu vnímá také jako individualizaci závazků a upozorňuje na to, že obsah smlouvy a hospodářský účel nejsou totožné.¹⁴⁵

Důležitým ustanovením v OZ je § 1791 odst. 1, jež zní: „*Vzniku a trvání závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit; věřitel je však povinen prokázat důvod závazku.*“ Toto ustanovení se od § 496 OZ64 liší jen tím, že na místo výrazů „Platnost závazku...“ začíná „Vzniku a trvání závazku...“. Z tohoto a ani jiného ustanovení však OZ nelze přímo dovést nutnost existence kauzy pro platnost či samotný vznik smlouvy.¹⁴⁶ Takže v rámci OZ lze konstatovat, že existence kauzy není podmínkou platnosti smlouvy resp. závazku. Avšak může nastat situace, kdy vážnost vůle nelze nikterak prokázat a ani ji odvodit z kauzy, která neexistuje nebo není prokázána a tím pádem může jít o zdánlivé právní jednání.

Důvodem, proč existence kauzy není výslovně vyžadována, je pravděpodobně ten, že se vychází z pravidla, že abstraktní závazky neobsahující vyjádřenou kauzu či nemající kauzu vůbec, nebo obsahující nespravedlivou kauzu, nepožívají právní ochrany (těžko vynutitelné), tedy, až na zákonem stanovené výjimky, příkladem prolomení je § 2998 OZ.¹⁴⁷

Další výjimkou může být § 1791 odst. 2 OZ: „*Jedná-li se o závazek z cenného papíru, věřitel důvod závazku neprokazuje, ledaže to zákon zvlášť stanoví.*“ Je pravděpodobné, že při podpisu směnky důvod, tedy kauza existovat bude, avšak z tohoto ustanovení vyplývá, že u cenných papírů kauza

¹⁴² HULMÁK: *Uzavírání smluv...*, s. 10-11.

¹⁴³ SEDLÁČEK: *Obligční právo*. 1. díl. s. 52.

¹⁴⁴ Tamtéž s. 52.

¹⁴⁵ Tamtéž s. 54.

¹⁴⁶ srov. ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. s. 144.

¹⁴⁷ RABAN: *Občanské právo...*, s. 23-24.

nemusí být prokazována (pokud tak nestanoví zákon) a tím i vůbec existovat. Vliv na případný spor u soudu nebude rozebírán.

Pro posouzení dovolenosti kauzy, musí být kauza pojmána širěji, tedy spíše jako motiv jednání konkrétní osoby, ze kterého se dá rozpoznat rozpor s dobrými mravy či zákonem jak vyplývá z ustanovení § 547: „Právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.“¹⁴⁸

Kauza je významná i při stanovení obsahu závazku, např. jakosti a provedení u předmětu plnění jak vyplývá z § 2095 OZ¹⁴⁹: „Prodávající odevzdá kupujícímu předmět koupě v ujednaném množství, jakosti a provedení. Nejsou-li jakost a provedení ujednány, plní prodávající v jakosti a provedení vhodných pro účel patrný ze smlouvy; jinak pro účel obvyklý.“ Zde však účel je možné chápat o něco širěji než kauzu v nejužším smyslu.

Kauza hraje svoji roli i při výkladu obsahu závazku či právního jednání vůbec, vyplývající z § 556 OZ: „Co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajících, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajících, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.“¹⁵⁰

Toto ustanovení stanovuje, že při výkladu jednání (nemusí jít nutně o právní jednání) se prvotně přihlíží k úmyslu jednajících (který druhá strana musela znát nebo věděla o něm, vědět o tomto úmyslu může i z jiných zdrojů než přímo od jednajících), pokud nelze vykládat dané jednání podle úmyslu (jelikož je neznámý), tak se vyjádřené jednání vykládá podle projevu vůle, jaký by mu zpravidla přisuzovala osoba adresovaná. Může tedy nastat i situace, kdy dané jednání bude například pouhou společenskou úsluhou, tedy nikoli právním jednáním zakládajícím nějaký smluvní právní poměr. Nebo také situace, kdy projev vůle se nemusí shodovat s vnitřní vůlí jednajících, avšak vnitřní vůle je známa nebo snadno odvoditelná z jiných skutečností.

Při výkladu onoho jednání se nemusí přihlížet pouze k nabídce a projevu adresáta, či smlouvě, ale ke všem podkladům, které předcházely danému jednání (případně právní skutečnosti), tedy i různé informace, které během jednání byly poskytnuty nebo je druhá strana musela nějakým způsobem znát. Tichý konstatuje, že úmysl je třeba interpretovat jako smysl a účel právního jednání, který lze zjistit pouze výkladem vnějšího projevu vůle.¹⁵¹ Avšak správněji by mělo být „pouze výkladem vnějších zdrojů“. O úmyslu lze tedy říci, že jistým způsobem zahrnuje zejména vnitřní vůli.

Adresát má povinnost jednat v dobré víře a poctivě jak vyplývá z § 7, a v rámci toho i vykládat úmysl druhé strany. Kauza zde může přispět k určení onoho úmyslu.

¹⁴⁸ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 144.

¹⁴⁹ RABAN: *Občanské právo...*, s. 23-24.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 24.

¹⁵¹ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* s. 1368.

Výše zmíněné je také spjato s § 556 odst. 2: „Při výkladu projevu vůle se přiblíží k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají.“ O vůli více v kapitole č. 3.2.

Důvodová zpráva se ke kauze, důvodu či účelu prakticky nevyjadřuje a samotný OZ ačkoli pojmu účelu a důvodu užívá, tak jej nikterak přesněji necharakterizuje. Nicméně na tyto pojmy je třeba nahlížet nejen, jak jsou upraveny v jednotlivých ustanoveních, ale ustanovení OZ jako celku a vykládat je teleologicky jak v rovině jednotlivé tak společné, například § 2295 s § 556.

2.6 Druhy smluv

Smlouvy lze z několika hledisek rozlišovat, některá jsou teoretická, některá vyplývají i přímo ze zákona. Toto třízení lze ve většině případů aplikovat z logiky věci i na právní jednání jako celku.

Jako první rozlišení lze uvést třídění smluv na pojmenované (typová, nominátní) a nepojmenované (atypická, innominátní). Podstata tohoto třídění spočívá zejména v tom, jestli zákon určitou smlouvu přímo upravuje a označuje určitým pojmenováním resp. typem (př. zápůjčka, výpůjčka) či nikoli.¹⁵² Smluvní typy, které jsou přímo upraveny v zákoně, působí podpůrně (pokud strany nestanoví jinak, použije se zákonná úprava) a slouží zejména k tomu, aby stranám pomohly určit práva a povinnosti a tím předejít problémům, jež by nemusely být schopny předvídat. Úprava je tedy v zásadě dispozitivní, takže stranám tato úprava může sloužit jako předloha toho co by si měly upravit a podrobněji si stanovit práva a povinnosti podle svého uvážení. U smíšených smluv, tedy smluv, jež mají prvky vícero smluvních typů, se za pomoci analogie vyplývající z § 10 odst. 1 OZ určí její obsah, jenž nebyl upraven stranami.¹⁵³

V OZ je toto třízení obsaženo v rámci úpravy obsahu smlouvy pro, pojmenované smlouvy v § 1746 odst. 1: „Zákonná ustanovení upravující jednotlivé typy smluv se použijí na smlouvy, jejichž obsah zahrnuje podstatné náležitosti smlouvy stanovené v základním ustanovení pro každou z těchto smluv.“ a pro nepojmenované v odst. 2: „Strany mohou uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena.“ Možnost uzavřít nepojmenovanou (atypickou) smlouvu je projevem smluvní svobody, jak bylo zmíněno v kap. č. 2.1.3. Podstatné náležitosti nějaké smlouvy určují její typ resp. i její atypičnost, která vede k závěru, že nepůjde o pojmenovanou smlouvu, z těchto náležitostí lze seznat i kauzu (zejména v užším smyslu). U nepojmenovaných smluv bude důležité, zda si strany ujednaly dostatečně určitě svá práva a povinnosti a v tom co si strany

¹⁵² DVORŽÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 179.

¹⁵³ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 60.

neupravily (mimo podstatné náležitosti) se bude řídit ustanovením, které je této smlouvě nejbližší.¹⁵⁴

Další možností jak rozlišovat smlouvy je na konsenzuální a reálné. Toto rozlišení pochází již z římského práva a je často kritizováno, jelikož u všech smluv je předpokladem vzniku konsensus stran. Nicméně pro dané rozlišení je podstatné, zda předmětem smlouvy je něco co lze nebo nelze předat a obsah závazku, v tom smyslu, že je-li hlavní povinností něco dát, udělat jde o smlouvu konsenzuální, pokud je však hlavní povinností něco poskytnutého vydat či vrátit, jde o smlouvu reálnou.¹⁵⁵

Klasické třídění je také na úplatné (onerozní) a bezúplatné (bezplatné, lukrativní), úplatné plnění bude záležet na vzájemnosti plnění (v penězích či jiné majetkové hodnoty), které by mělo být zpravidla hodnotově ekvivalentní. Bezúplatné je majetkové plnění jedné strany bez protiplnění druhé strany. Zbytková skupina je označována jako smíšená či ostatní.¹⁵⁶ Příkladem zákonem upraveným může být neúměrné zkrácení či lichva, kdy je zde vzájemné plnění, které nemá ekvivalentní hodnotu a tento nepoměr nevyplyvá ze zvláštního vztahu mezi stranami.¹⁵⁷ K plnění (předmětu závazku) a jeho povaze více v kapitole č. 3.4. S tímto tříděním úzce souvisí i to co bylo rozebráno v rámci pojmu závazku v kapitole č. 2.3, tedy závazky synallagmatické a asynallagmatické.

Smlouvy lze dále třídit z hlediska časového plnění na jednorázové, opakující se a trvající. Či obdobně jako u závazků v kap. č. 2 na primární a akcesorické.¹⁵⁸

Zvláštními smlouvami jsou například smlouva o smlouvě budoucí či přípravná smlouva.

2.6.1 Obecně o ochraně slabší strany a její vliv na závazek a smlouvu v OZ

Za zvláštní smlouvy lze označit také ty, ve kterých jedna ze stran je v pozici slabší strany a zároveň se na ní vztahuje požadavek resp. zásada ochrany slabší strany, jež vyplývá ze zákona.

Takovými smlouvami jsou například smlouvy uzavírané adhezním způsobem resp. zkráceně adhezní smlouvy. V OZ jsou upraveny v § 1798 a násl., tyto ustanovení platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.¹⁵⁹ To je tedy podstata těchto smluv, smluvními podmínkami lze rozumět obsah smlouvy. Pokud je se slabší stranou uzavřena smlouva přes již předem předtištěný formulář či obdobný

¹⁵⁴ Tamtéž s. 59-60.

¹⁵⁵ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 180.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 167.

¹⁵⁷ srov. § 1794 OZ

¹⁵⁸ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 181.

¹⁵⁹ § 1798 odst. 1 OZ

prostředek, kde se vyplňují pouze základní informace, má se za to (vyvratitelná právní domněnka), že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem - § 1798 odst. 2.

Ochrana slabší strany u adhezních smluv se projevuje například neplatností doložky, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, pokud slabší strana nemohla význam doložky znát (nesmí být prokázáno, že jej musela znát) nebo nebyla seznámena s významem a obsahem této doložky. Více v ustanovení § 1799 a násl., v § 1801 OZ je stanovena kogentnost těchto ustanovení s určitou výjimkou pro smlouvy uzavřené mezi podnikateli.¹⁶⁰

Nejen samotnou kapitolou může být spotřebitelské právo, které je úzce spojeno i s právem EU. Nicméně spotřebitelské smlouvy (závazky ze smluv uzavíraných se spotřebitelem) je vhodné charakterizovat. Spotřebitelské smlouvy nejsou zvláštní typy smluv, tím čím se liší, jsou subjekty, resp. postavení subjektů, na jedné straně je to spotřebitel jako slabší strana a na druhé straně je to podnikatel jako silnější strana. Pro slabší stranu ze zákona plynou jisté výhody (oprávnění), které slouží k její ochraně a na straně druhé silnější straně vznikají určité povinnosti, které musí splnit či dodržovat.¹⁶¹

2.7 O normě a účincích smlouvy

2.7.1 Právní norma a odvozená norma a jejich charakteristika

Norma je obecně určité pravidlo chování, resp. říká, co má být. Podmíněnou právní normu lze z hlediska kvantitativního charakterizovat jako nejmenší rozumnou část právního řádu, jež se sama dále člení na část podmiňující (zákonná skutková podstata, podmínka, tradičně hypotéza) a podmíněnou (obsahuje právní normu v užším smyslu tj. příkaz, zákaz, dovolení, tradičně dispozice a sankce).¹⁶² Podmíněná právní norma začne působit, jakmile je zákonná skutková podstata naplněna konkrétní skutkovou podstatou. Pak jsou zde nepodmíněné právní normy, jež neobsahují hypotézu či hypotézu a sankci, zpravidla tedy působí vždy. Z hlediska kvalitativního právní norma oplývá jistými formálními znaky (zákonodárny proces) a materiálními znaky, jimiž jsou regulativnost, právní závaznost, obecnost a vynutitelnost státním donucením.¹⁶³

Závaznost právní normy je obsažena v ní samé a vyplývá z její společenské podstaty, nicméně je také spojena s vynutitelností. Tato společenská podstata spočívá v tom, že právní normou je stanovena určitá povinnost a tak neponechává na vůli adresáta, jak se má zachovat.

¹⁶⁰ srov. § 1799

¹⁶¹ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 296.

¹⁶² tradiční trojdílná skladba právní normy je zde uvedena pouze pro představu, jelikož obsahuje několik nepřesností, viz. KNAPP: *Teorie práva*, s. 155.

¹⁶³ KNAPP: *Teorie práva*, s. 56-57 a 147-153.

Pokud adresát se nechová (nejedná) podle stanovené povinnosti, tak dochází k porušení práva resp. protiprávnímu jednání.¹⁶⁴

Z právní povinnosti samotné nevyplývá, že ji ten, kdo ji má, dobrovolně splní, ani to, že ho k tomu nějaká moc donutí či postihne sankci za nesplnění. A proto, znak státního donucení je třeba chápat v širším významu, tedy jako státní péči o dodržování právních norem.¹⁶⁵

Od právní normy jako nejmenší části právního řádu (heteronomního práva) je třeba odlišit odvozenou normu, tedy obsah dané smlouvy (resp. závazku, příp. autonomního práva či normy). Odlišnost zejména spočívá ve formálních znacích a obecnosti právní normy, jelikož odvozená norma zpravidla působí toliko pouze mezi stranami.¹⁶⁶

V rámci právního řádu je tedy ponecháno na jednotlivých subjektech práva, aby si právním jednáním založily zejména právní poměr a upravily jeho obsah a tím vytvořily lex contractus (tzv. právo vytvořené smlouvou), které pro ně platí a zavazují se jej dodržovat (s účinky inter partes).¹⁶⁷ A tím lze dojít k závěru, že odvozená (či autonomní) norma má stejnou závaznost jako právní norma, avšak toliko pouze mezi stranami. Dalo by se i říci, že o to více, když si strany právní povinnost ujednaly či se jí podřídily ze své vůle a s tím i zpravidla možnosti využít oné státní péče o dodržování právních norem.

2.7.2 Účinky smlouvy

Účinky smlouvy neboli také právní následky smlouvy, jsou spojeny mimo jiné s její závazností. Závaznost smlouvy lze chápat zejména z morálního hlediska a právního (kap. 2.6.1), o morálním hledisku zde nebude pojednáno. Dalším právním následkem smlouvy je vznik právního poměru (závazku) a tedy určitých subjektivních práv a povinností k těm více v kap. 3.

Zákonodárce upravuje účinky smlouvy v § 1759 a násl. OZ, mezi účinky smlouvy řadí i účinnost smlouvy (§ 1762), což je víceméně správně, ale je nutné podotknout, že ve většině případů může být smlouva již částečně účinná a daným rozhodnutím nastane zbytková účinnost a umožní tak nastoupení určitých podmíněných účinků. Nicméně pro práci je zvoleno rozdělení na účinnost smlouvy či právního jednání jako určitý bod v čase (resp. i v prostoru), od kterého toto právní jednání působí nebo může působit právní následky a účinky jako tyto jednotlivé právní následky či vlastnosti, jež nastaly od tohoto bodu.

Závaznost smlouvy lze chápat jako závázání se (projevem vůle) k určité povinnosti plnit dle určité smlouvy to, co bylo ujednáno, což je vyjádřeno i v již zmíněném principu, že smlouvy mají být plněny. V rámci OZ je závaznost vysloveně stanovena v § 1759 OZ věty první: „*Smlouva*

¹⁶⁴ Tamtéž s. 56-57. a 147-153.

¹⁶⁵ Tamtéž s. 152-153.

¹⁶⁶ Tamtéž s. 50-54.

¹⁶⁷ Tamtéž

strany zavazuje.“, a to zpravidla již jejím vznikem. S odkazem na úvodní ustanovení §-§ 6, 7 a o závazcích § 1724, je toto zavázání projevem jejich vůle, tedy zejména nějakého chtění dosáhnout konkrétního cíle (př. kauzy), o náležitostech vůle více v kap. 3.2 a 3.3.¹⁶⁸

Pokud strana či strany dobrovolně neplní, je zde možnost strany (stran) či jiné oprávněné osoby se stanoveným postupem (zejména v OSŘ)¹⁶⁹ domáhat splnění plnění vyplývající z obsahu závazku (svého práva) u nezávislého a nestranného soudu či ve stanovených případech u jiného orgánu, což je tedy projevem zmíněné „*státní péče o dodržování právních norem.*“,¹⁷⁰ Tato možnost resp. nárok uplatnit své právo u soudu je mnohými označována jako hlavní (nebo i dokonce jediný) důvod závaznosti smluv, toto tvrzení však bylo v předchozí kapitole do jisté míry vyvráceno, avšak závaznost oné odvozené normy spolu s možností státního donucení je spjat.¹⁷¹

Druhá věta stejného ustanovení vyjadřuje možnost a podmínky změny či zrušení smlouvy § 1759 OZ: „*Lze ji změnit nebo zrušit jen se souhlasem všech stran, anebo z jiných zákonných důvodů.*“. Stejně tak, jak si strany mohly ujednat obsah smlouvy (závazku) podle své vůle v mezích právního řádu, (případně přistoupit k danému obsahu ze své vůle, př. u adhezních smluv), tak jej můžou svým souhlasem (konsenzem) či z jiných zákonných důvodů změnit nebo zrušit. Mezi tyto jiné důvody lze řadit například jednostranná změna obchodních podmínek obsažená v § 1752 OZ (mimo jiné tato možnost musí být ujednána předem), možnost výpovědi či odstoupení od smlouvy obsažené v § 1908 a násl. OZ.

Důvodem těchto možností a podmínek je jednak závaznost smlouvy resp. odvozené normy, tak i zásada autonomie vůle, resp. smluvní svobody. Účinky lze tedy vidět zejména v tom, že pokud strany uzavřely smlouvu s určitým obsahem, mají se jí řídit a jednat v souladu s ní, pokud by strany chtěly obsah smlouvy či závazku změnit, je to zejména na jejich vůli, při splnění určitých kritérií a okolností tak může učinit na návrh kterékoli ze stran soud.¹⁷²

Třetí a poslední věta ustanovení § 1759 OZ znějící: „*Vůči jiným osobám smlouva působí jen v případech stanovených v zákoně.*“, navazuje zejména na první větu a vyjadřuje relativnost závazků, tedy, že odvozená norma působí účinky zejména mezi stranami (inter partes) a v zákonem stanovených výjimkách působí i vůči třetím osobám, těmito výjimkami jsou například smlouva ve prospěch třetí osoby upravená v § 1767 OZ, avšak zavázat třetí osobu k její tíži nelze, což je vyjádřeno v § 1769 OZ. Nutno dodat, že pokud se smlouvou převádí absolutní právo, tak

¹⁶⁸ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 86.

¹⁶⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁰ Čl. 36 odst. 1 Listiny, srov. podobně § 12 OZ

¹⁷¹ srov. DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 171.

¹⁷² srov. například § 1765 a 1766 OZ

smlouva (obsah) jako taková působí sice mezi stranami v rámci jejich závazku, avšak převod absolutního práva resp. jeho nabytí novým nabyvatelem působí vůči všem (*erga omnes*).¹⁷³

Účinkem smlouvy je podle § 1099 OZ převod vlastnického práva, resp. pokud je předmětem převodu vlastnické právo k věci určené jednotlivě, tak se toto právo převádí již samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti, pokud si strany neujednaly jinak nebo zákon nestanoví jinak. Přechod práva může být tedy i účinkem dalšího právního jednání, například splněním.¹⁷⁴

¹⁷³ ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 86-87.

¹⁷⁴ Tamtéž

3 O právním jednání a jeho náležitostech a složkách, jakož i o smlouvě a závazku

Právní jednání spadá mezi právní skutečnosti. Právní skutečnost je vedle zákona jeden ze dvou právních důvodů (právních titulů) jenž se rozlišují.

Právní skutečností se chápe objektivní skutečnost, se kterou objektivní právo (heteronomní právo) spojuje právní následky a určitým způsobem s ní pracuje. Těmito právními následky se nejčastěji chápe vznik, změna či zánik subjektivních práv či povinností.¹⁷⁵ Subjektivním právem či povinností se chápe určité právo či povinnost určitého subjektu se nějakým způsobem chovat.¹⁷⁶

Právní skutečnosti lze třídit z pohledu subjektů subjektivních práv a povinností podle druhů a to na právní skutečnosti, které spočívají na volném chování těchto osob, se kterým právní norma spojuje právní následky. Mezi tyto právní skutečnosti patří právní jednání a protiprávní jednání. Protiprávním jednáním je právní jednání, jež je v rozporu s heteronomním či autonomním právem, případně s obojím.¹⁷⁷

Dalšími právními skutečnostmi jsou ty, které z pohledu subjektů subjektivních práv a povinností nespočívají na jejich volném jednání. Mezi ně patří zejména konstitutivní rozhodnutí státních orgánů a orgánů územní samosprávy a právní události.¹⁷⁸

Právní skutečností je i vytvoření věci. Vytvoření věci, nemusí nutně být produktem vůle nebo jinak naplňovat charakterizaci výše uvedených právních skutečností, proto je vhodné tuto právní skutečnost vyčlenit.¹⁷⁹

Stejně tak jako u právních důvodů vzniku závazků je vhodné mít kategorii zbytkovou, zde lze uvést například jiné právní skutečnosti stanovené v zákoně (lat. *variae causarum figurae*), příkladem může být nález ztracené věci. Právním důvodem může být i kombinace několika právních skutečností.¹⁸⁰ Nebo také právní následky mohou vyvolávat složené právní důvody.¹⁸¹

Zpět k právnímu jednání, jež je stěžejní pro tuto práci. Právním jednáním se chápe chování osoby (subjektu práva), jež je schopno podle ustanovení objektivního (heteronomního) práva vyvolat právní následky.¹⁸² Právní jednání vyvolává právní následky, tedy zejména vznik,

¹⁷⁵ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 154.

¹⁷⁶ KNAPP: *Teorie práva*, s. 193.

¹⁷⁷ srov. DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 201.

¹⁷⁸ KNAPP: *Teorie práva*, s. 141.

¹⁷⁹ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 155.

¹⁸⁰ KNAPP: *Teorie práva*, s. 141.

¹⁸¹ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 155.

¹⁸² Tamtéž s. 156.

změnu a zánik subjektivních práv a povinností, jež jsou v právním jednání vyjádřeny, plynou ze zákona, z dobrých mravů, ze zvyklostí, ze zavedené praxe stran.¹⁸³

Právní jednání je zejména pramen autonomního práva, právní jednání také může být výkonem práva či povinnosti, tedy zejména výkonem subjektivního práva či povinnosti, jenž nebylo vytvořeno tímto právním jednáním (například podání žaloby či splnění dluhu).¹⁸⁴

Ustanovení § 546 OZ: „Právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit.“

Právní jednání (po právu) pozitivní, ve smyslu konání, spočívá zejména v dání (dare) nebo v činnosti, činění (facere). Nekonat (negativně právně jednat) lze opominutím tak, že se někdo něčeho zdrží (omittere) anebo někdo strpí (pati), aby byl omezován (omezen), aniž by se vůči tomu nějak právně bránil.¹⁸⁵ Těmito způsoby subjekt může vytvářet nebo vykonávat jak právo, tak i povinnost, jenž mu v rámci právního řádu může příslušet.

Právně lze jednat způsobem výslovným či způsobem jiným (zejména konkludentně, případně i kombinací výslovného a jiného způsobu), což vyplývá z ustanovení § 546. Konkludentně jedná osoba, aniž užívá slova, tak, že je z tohoto jednání objektivně (vůči třetím osobám) zjevné, co chce tato osoba projevit a jakou vůli chce projevit (příkladem nastoupení do tramvaje, či roztrhání listinné nabídky). Mezi jiné způsoby jednání patří i jednání mlčky, při tomto jednání osoba nekoná ničeho. Mlčení je zvláštním druhem nekonání. Nekonání samo o sobě a tedy ani mlčení nemůže, až na výjimky, znamenat projevení vůle. Tato výjimka je dovozena z právní zásady, že ten kdo mlčí, o tom nelze mít za to, že souhlasí (lat. *qui tacet, consentire non videtur*), a to právním pravidlem, že nekonání (mlčení) může být projevem vůle (právním jednáním) pouze tehdy, pokud z něj lze vyvodit, že se skutečně jedná o projev vůle určitého obsahu.¹⁸⁶ K projevu vůle více v kapitole 3.2.

Právně lze jednat jak po právu tedy v souladu s právem, tak i protiprávně tedy v rozporu s právem, což se označuje jako protiprávní jednání a odvíjí se od toho, jestli objektivní právo (heteronomní) či případně autonomní právo, dané právní jednání schvaluje (aprobuje) nebo neschvaluje (reprobuje) a je tím protiprávní.¹⁸⁷

Právní jednání musí splňovat určité zákonné náležitosti, aby šlo o právní jednání existující a platné. Teorie rozlišuje zejména tyto náležitosti: subjektu (osoba, jež projevuje vůli), vůle, projevu vůle, předmětu projevu vůle a někdy také vzájemného poměru vůle a jejího projevu.¹⁸⁸

¹⁸³ § 545 OZ

¹⁸⁴ KNAPP: *Teorie práva*, s. 142.

¹⁸⁵ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 157.

¹⁸⁶ Tamtéž s. 157-158.

¹⁸⁷ Tamtéž

¹⁸⁸ Tamtéž

Na právní jednání se hledí prvotně jako na platné, než jako na neplatné jak stanovuje § 574, tedy dokud nebude zjištěno, že je vadné a tím neplatné, nebo prohlášeno za neplatné. Náležitosti právního jednání, které jsou zákonem vyžadovány nebo umožněny vyžadovat či jiné náležitosti, mohou mít za následek neplatnost právního jednání, pokud jsou vadné (§ 580 a násl.).¹⁸⁹

Neplatnost může být relativní nebo absolutní. Relativní neplatnost je stanovena na ochranu určité (oprávněné) osoby, a ta tuto neplatnosti musí uplatnit (namítnout) u soudu, aby vůbec mohlo být prohlášeno, že právní jednání je neplatné, a dokud není autoritativně stanoveno, že je právní jednání neplatné, platí fikce platného právního jednání. Neplatnost absolutní je stanovena na obecnou ochranu, resp. veřejnosti či společnosti, k této neplatnosti soud přihlíží i bez návrhu a jeho rozhodnutí o neplatnosti má pouze deklaratorní účinky, tedy, že pouze ověří skutečnost, že je právní jednání neplatné. Absolutní neplatnost nastává bez dalšího, tedy okamžikem naplnění § 588.¹⁹⁰

Právní jednání lze podobně jako závazek či smlouvu teoreticky rozdělit na jednotlivé náležitosti, některé dělení se ze své povahy kryje s dělením závazku a smlouvy, proto jsou uvedeny pouze odkazy na konkrétní kapitoly, některé dělení bude v následujících kapitolách jednotlivě rozebráno.

Právní jednání lze dělit podle subjektů (kap. č. 3.1), kauzy, dále na synallagmatické a asynallagmatické (kap. č. 2.3.1), na úplatné, bezúplatné a smíšené nebo nominatní a inominatní (kap. č. 2.5), formální a neformální, neformální je právní jednání, které nemá zákonem či ujednáním stran určenou formu (kap. č. 3.5), právní jednání mezi živými a pro případ své smrti. Pro další podkapitoly má význam dělení právního jednání na adresovaná (adresná) a neadresovaná (neadresná) právní jednání. Adresovaná právní jednání v našem právním řádu jsou ta, která jsou určena jiné osobě (adresátu, jiným adresátům), jejich účinnost nastává dojitím adresátovi (pokud z projevu nevyplývá něco jiného), dojitím se chápe to, že projev vůle jednající osoby se dostane do dispoziční sféry adresáta, tak aby měl objektivní možnost se s projevem vůle seznámit. Dojití je upraveno pod oddílem nazvaným právní jednání vůči nepřítomné osobě, ale vztahuje se na všechna právní jednání s více osobami či stranami a je upraveno v § 570 OZ, jež stanovuje, že toto jednání působí (je účinné a může působit právní následky) od okamžiku, kdy adresátovi projev vůle dojde. Neadresované právní jednání nemají žádného adresáta a jsou perfektní (účinná), tedy mohou působit právní následky, jakmile jsou učiněna.¹⁹¹ K adresnému právnímu jednání více v kapitole 3.3.1.

¹⁸⁹ Tamtéž s. 187-188.

¹⁹⁰ Tamtéž s. 189.

¹⁹¹ Tamtéž s. 165-167.

3.1 O Subjektech a stranách

Právně jednat může pouze osoba (subjekt) s právní osobností (subjektivitou) a tím je tedy subjekt základním předpokladem právního jednání.

Právní jednání lze rozlišovat podle subjektů zejména na právní jednání jedné strany (jednostranné) či jedné osoby (obsahující projev vůle, pouze jedné strany, osoby) nebo na právní jednání dvojstranné či vícestranné (smlouvy). Okamžik vzniku a účinnosti právního jednání jedné strany či osoby nastává jeho učiněním, pokud není vyžadováno, aby došlo i jiné osobě (zejména druhé straně) nebo je účinnost z nějakého důvodu odložena. U dvojstranného či vícestranného právního jednání je okamžikem vzniku až moment, kdy své právní jednání učinila poslední z kontrahujících stran, které nabylo účinnosti. Na každé ze stran může být více než jedna osoba, v tom případě jde o pluralitu subjektů.¹⁹²

Podstatu otázky subjektů smlouvy obligační elegantně vystihuje Sedláček, tak, že subjekty smlouvy obligační jsou vždy oba smluvníci (smluvní strany). Alespoň jedna z těchto osob se musí k něčemu zavázat, a tou je dlužník. Vedle dlužníka musí zde být osoba, jež je dlužník povinen, tou je věřitel, který nemusí být smluvníkem (odkaz na smlouvu ve prospěch třetí osoby resp. na onu třetí osobu, jež může se stát věřitelem, aniž by byla smluvníkem). Kromě těchto osob mohou být na smlouvě zúčastněny vedlejší osoby. Osoba věřitele i dlužníka se může měnit.¹⁹³

3.1.1 Způsobilost subjektů

Jednou z náležitostí právního jednání je právní způsobilost subjektu, jež právně jedná, spočívající v právní osobnosti (právní subjektivitě) a svéprávnosti. Pojem právní osobnosti je vymezen v § 15 odst. 1, a znamená mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Subjekty práva jsou osoby, osobami jsou fyzické osoby a právnické osoby (§ 18). Fyzické osoby mají ústavně i mezinárodně uznávané právo, aby všude byla uznána její právní osobnost, která plyne z jejího přirozené podstaty. Přirozené právo resp. právní osobnost není závislá na stanovení její existence právem pozitivním (objektivním). Toto právo nemůže být zcizeno ani se ho nelze vzdát, omezit ho lze jen v souladu se zákonem, tyto skutečnosti deklaruje zejména § 19. Občanský zákoník však neuznává takovéto přirozené právo právnické osobě. Z § 20 vyplývá že, aby se tento organizovaný útvar stal právnickou osobou, tedy osobou, která má právní osobnost, musí ji zákon právní osobnost stanovit, nebo ji uznat.¹⁹⁴

¹⁹² Tamtéž s. 165.

¹⁹³ SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1., s. 107.

¹⁹⁴ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...* s. 213.

Svéprávnost nebo také způsobilost k právně relevantnímu jednání nenáleží bez dalšího každé osobě, musí tedy splňovat určité předpoklady. Těmito předpoklady jsou dostatečná intelektuální a volní vyspělost, při jejich splnění je osoba způsobilá nabývat pro sebe vlastní právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem a s tím mít spojenou odpovědnost. Svěprávnost je vymezena v § 15 odst. 2.¹⁹⁵ Míra způsobilosti k právnímu jednání nezletilce, jenž nenabyl plnou svěprávnost, se posuzuje objektivně, není-li prokázán opak (možnost subjektivního posouzení), to vyplývá z § 31. Z povahy věci za právnickou osobu musí jednat v rámci zastoupení fyzická osoba.

Práva může mít a vykonávat jen osoba. Povinnost lze uložit jen osobě a jen vůči ní lze plnění povinnosti vymáhat, jak stanovuje § 17 odst. 1.

Pokud tedy strany či subjekty nesplňují tyto náležitosti, například strany nejsou k danému právnímu jednání dostatečně svěprávné, může toto jednání být neplatné (§ 581).

3.1.2 Věřitel a dlužník a jejich vztahy

Smluvníkem je ta osoba, které se přičítá smluvní vůle, kterou dává najevo, že „chce“ určitý obsah dané smlouvy. Dlužník je subjektem povinnosti vyplývající z dané smlouvy resp. závazku. Smluvníci musejí být nejméně dva, dlužník nemusí být jen jeden a je zároveň vždy smluvníkem, smlouvou lze zavazovat pouze smluvníka, avšak smluvník může mít postavení jak dlužníka, tak i věřitele, což se odvíjí od konkrétní smlouvy.¹⁹⁶

Věřitelem je osoba, která se může dovolávat soudu, aby úspěšně vynutil na dlužníku plnění, jež je povinen plnit v rámci závazku, které nesplnil, ačkoli měl. Věřitel je tedy subjektem žalobního nároku.¹⁹⁷ Věřitel nemusí být jen jeden, ale také nemusí být nutně smluvní stranou.

Nerozebíraje smlouvy vícestranné (pluralistické, zejména společenské smlouvy), lze v rámci dvojstranných (dualistických) smluv, ať jsou již synallagmatické či asynallagmatické rozeznávat určité případy mnohosti subjektů na jedné ze stran a jejich vliv na závazkový právní poměr a smlouvu jako takovou.

Jako první případ lze uvést situaci, kdy více osob je povinno jednomu věřiteli, každá pro sebe stejným úkonem, zde je tolik smluv a právních poměrů, kolik je dlužníků.¹⁹⁸

Druhým případem je, že jedna osoba je povinna více osobám, každé stejným úkonem, zde mohou nastat dvě varianty. Varianta první, je tolik smluv, kolik je věřitelů, druhá varianta je jedna smlouva ve prospěch více třetích osob.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Tamtéž s. 213-214.

¹⁹⁶ SEDLÁČEK: *Obligační právo 1...*, s. 107.

¹⁹⁷ Tamtéž

¹⁹⁸ Tamtéž s. 108.

Třetím případem je vícero dlužníků, kteří jsou povinni jednomu věřiteli jediným úkonem (k témuž plnění), zde se jedná o jednu smlouvu. Čtvrtým případem je jeden dlužník, jenž je povinen více věřitelům jediným úkonem, zde jde také o jedinou smlouvu. Třetí a čtvrtý případ může být pouhou mnohostí subjektů, anebo kvalifikovanou mnohostí tedy solidaritou.²⁰⁰

V rámci mnohosti subjektů a jejich účinků na závazek je důležitá povaha předmětu plnění, tedy zejména zda jde o dělitelné či nedělitelné plnění, jde o téže plnění v každém případě. Správa společných pohledávek a dluhů se řídí zásadami o spoluvlastnictví.²⁰¹

V případě dělitelného předmětu plnění se jediný právní poměr rozpadá do tolika dílčích smluvních (závazkových) poměrů, kolik je věřitelů nebo dlužníků. Tedy při dílčím závazkovém právním poměru máme jednu smlouvu, kdy se jeden právní poměr rozpadl vzhledem k věřitelům nebo k dlužníkům na více samostatných právních poměrů, jež jsou do jisté míry právně samostatné tak, že zanikají samostatně a že žádný z věřitelů či dlužníků nemá žádného regresu, že některý z dlužníků neplnil.²⁰²

Pokud předmět plnění není dělitelný, zůstává tento právní poměr nedělen a má účinky podobné solidaritě a řídí se jejími zásadami. Dlužník plnící nedělitelné plnění za ostatní, se může hojit na ostatních spoludlužnících, pokud to není něčím (smlouva, ...) vyloučeno.²⁰³ Stane-li se toto plnění nemožné vinou jednoho ze spoludlužníků, nastoupí místo tohoto předmětu peněžité plnění a jednotný závazek se rozpadne na dílčí.²⁰⁴

O solidární, tedy kvalifikovanou mnohost subjektů jde tehdy, zaváže-li se více osob (dlužníků) k plnění téhož a to rukou společnou a nerozdílnou, tak, že jeden plní za všechny a všichni za jednoho (pasívní solidarita) nebo, když je slíbeno stejné plnění více osobám (věřitelům), jež mohou požadovat toto plnění rukou společnou a nerozdílnou (aktivní solidarita). Solidarita musí být ve smlouvě výslovně, to je zřejmé, zjistitelně stanovena. U solidarity nezáleží na tom, zda jde o plnění dělitelné či nedělitelné.²⁰⁵

Při solidaritě je zde konkurence tolika dluhů, kolika je dlužníků a tolika nároků kolika je věřitelů. Jednotlivé solidární povinnosti jsou samostatné, ale jsou vzájemně spojeny identitou předmětu (obsahu) závazku smluvního, jsou tedy relativně samostatné. Relativní samostatnost se projevuje tak, že platnost obligační smlouvy je nutné zkoumat jednotlivě co do každého solidárního dlužníka. Nějaký ze solidárních dlužníků se může na rozdíl od ostatních dlužníků

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ § 1868 a násl. OZ

²⁰² SEDLÁČEK: *Obligační právo 1...*, s. 108-109.

²⁰³ např. rozsudek NS 28 Cdo 4232/2010, jež lze aplikovat k § 1869

²⁰⁴ SEDLÁČEK: *Obligační právo 1.*, s. 110.

²⁰⁵ Tamtéž s. 110-112.

zavázat s nějakou podmínkou či výhradou. Nebo povinnost jednoho ze solidárních dlužníků může být prominuta, aniž by zanikly povinnosti ostatních dlužníků.²⁰⁶

3.2 Vůle a projev vůle

Vůle je pro právní jednání velmi důležitý prvek. Vůle právně jednajícího musí splňovat určité zákonné podmínky, aby šlo o platné právní jednání případně alespoň o relativně neplatné, a také tedy musí vůle jednajícího existovat, aby šlo o právní jednání.²⁰⁷

O relevanci vůle a jejího projevu (resp. projevu vůle) k právnímu jednání pojednává několik teorií, zejména teorie vůle a teorie projevu. Podstatou teorie vůle je, že pouze skutečná vnitřní vůle je ta relevantní a projev vůle je pouze prostředek k jejímu poznání. Teorie projevu je jistým opakem teorie vůle, právně relevantní je tedy pouze projev vůle a poctivost adresáta. Tyto teorie se uplatní zejména při výkladu jednání.²⁰⁸

V OZ je v § 556 obsažena určitá smíšená teorie, o níž bylo pojednáno na konci kapitoly 2.4.2. Zkráceně se tedy má prvotně vykládat určitý projev (vůle, jednání) dle úmyslu (zejména vnitřní vůle, chtěnému účelu), pakliže to není možné (subjektivně zjištělné ze strany adresáta) tak se projevu vůle přisuzuje význam, jaký by mu obyčejný (neznalý „vnitřního“ úmyslu) adresát dal v souladu s korektivem poctivosti.

Vůlí se zejména chápe chtění jako psychický vnitřní vztah jednajícího subjektu k chtěnému následku. Znalost či vědění jednajícího o tom, že jeho jednání je právním jednáním, je zpravidla irelevantní.²⁰⁹ Zpravidla platí tedy zásada, že neznalost zákona neomlouvá, přesněji nemusí vědět, že jeho jednání je právním jednáním, se kterým objektivní právo spojuje určité právní následky. Důvodem tohoto chtění může být ve své podstatě kauza v širším smyslu.

Zvláštním případem je však společenská služba (neboli liberalita), jenž není právním jednáním (podobnost s darováním), pokud je z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat.²¹⁰ Klasickým příkladem může být pozvání na jídlo či nápoj, poskytnutí žvýkačky či drobné žebrajícímu, toto jednání v souladu s výše zmíněným není právním jednáním a nemá tedy ani právní následky, avšak o jednání s určitou vůlí jde, může mít své následky v jiném normativním řádu, například v morálním.

Vůle musí být v neposlední řadě svobodná, tedy jednající nesmí být k danému právnímu jednání donucen fyzickým násilím či ovládnutím (*vis absoluta*) nebo hrozbou tělesného či duševního násilí (*vis compulsiva*). V případě *vis absoluta*, jednající zcela nemá vlastní vůli jednat a

²⁰⁶ Tamtéž s. 111.

²⁰⁷ § 551 a násl. OZ

²⁰⁸ MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2013. s. 471-473.

²⁰⁹ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 159.

²¹⁰ § 2055 odst. 2

je donucen nějak jednat a projevit jako vlastní vůli, vůli jiného a takové jednání je zdánlivým právním jednáním. Pokud je hrozba násilím (*vis compulsiva*) kvalifikovaná²¹¹, má za následek vznik práva přinuceného vznést (u soudu) námitku neplatnosti. OZ vychází z pravidla, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.²¹² V případě hrozby násilím, jednající projevuje vlastní, avšak ovlivněnou vůli, resp. volí mezi možným následkem násilí, pokud nebude určitým způsobem jednat. Z tohoto důvodu je zde následek relativní neplatnost a tedy oprávnění přinuceného uplatnit námitku neplatnosti svého právního jednání a to v určité promlčecí lhůtě. V případě hrozby násilím se mluví o tzv. bezprávné výhružce, tedy o výhružce, sloužící k vynucení něčeho co se takto vynucovat nesmí, nebo něčím co není vyhrožující oprávněn provést, nebo je oprávněn provést, ale nesmí tím vynucovat jiné právní jednání, než ke kterému je oprávněn. Hrozit takto může kdokoli, s cílem vynutit právní jednání vyhrožované osoby, které je zejména ku prospěchu osobě jiné než osobě vyhrožované.²¹³

Vůle musí být také vážná. O právní jednání nepůjde, nebyla-li zjevně projevena vážná vůle.²¹⁴ O vážnou vůli nepůjde například při výuce či žertu, kdy je právní jednání simulováno a je zde zjevný rozpor mezi skutečnou vnitřní vůlí a projevem vůle. Důležitou roli zde hraje zjevnost, na kterou půjde použit rozebírané ustanovení § 556. Na simulované právní jednání se také dá nahlížet jako na zastírající právní jednání, tedy situaci, kdy je projevena vůle k něčemu jinému, než k čemu směřuje skutečná vnitřní vůle, která je skutečnou podstatou zastřené (disimulované) právního jednání.²¹⁵ Toto právní jednání se posuzuje podle jeho pravé povahy.²¹⁶

Pokud tedy vůle existuje a je řádná, musí být také prostá omylu. Omyl může být podstatný. O podstatný omyl jde tehdy, když jednající osoba jedná v omylu o rozhodující okolnosti a byla v omyl uvedena druhou stranou (věděla o něm, či ho vyvolala), v tomto případě jde o jednání neplatné. Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, jedná se o nepodstatný omyl a jednání je platné, avšak byl-li tento omyl vyvolán lstí (úmyslně), je jednání neplatné, třebaže se týká jen vedlejší okolnosti.²¹⁷ Za podstatný omyl se považuje omyl v předmětu plnění (*in corpore*), v jakosti plnění (*in qualitate*), v osobě spolukontrahenta (*in persona*) nebo v jednání samém (*in negotio*).²¹⁸

²¹¹ Které je s to, vyvolat důvodnou obavu, vzhledem k významu a pravděpodobnosti hrozícího nebezpečí i k osobním vlastnostem toho, komu bylo vyhrožováno. - § 587 odst. 1

²¹² § 574

²¹³ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 160.

²¹⁴ § 552

²¹⁵ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 160.

²¹⁶ § 555

²¹⁷ § 583 a 584

²¹⁸ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 160.

I vůle smluvní strany prostá tísň hraje svoji roli a to zejména v rámci ustanovení o lichvě.²¹⁹ Co se týká vnitřní pohnutky či motivu uskutečnění právního jednání, tak se bez dalšího považuje za irelevantní, nicméně se může stát tato pohnutka (motiv) právně relevantní, pokud by se stala obsahem onoho právního jednání (kap. 2.4.2).

Vůle musí být nějak seznatelná, to se děje právě jejím projevením. Projevení musí nastat nějakým způsobem, a tímto způsobem je zejména výslovný a konkludentní projev vůle, o kterém bylo pojednáno výše (kap. 3). Tak jako na vůli (vnitřní) jsou i na právně relevantní projev kladeny zákonem určité podmínky, mezi tyto podmínky patří určitost, srozumitelnost a za určitých okolností i náležitá forma projevu vůle.²²⁰ Nutno podotknout, že projev se nemusí nutně shodovat s vnitřní vůlí a to z mnoha možných důvodů, a proto OZ obsahuje vykládací pravidlo obsažené v § 556, které bylo již rozebráno na konci kapitoly 2.4.2.

Určitost projevu a vlastně i právního jednání jako takového je spojena s jeho jednoznačností tedy ohledně spolehlivého a dostatečně konkrétního zjištění jeho obsahu, zejména toho, o jaké jednání jde, o co se jedná, čeho se týká, jaká práva a povinnosti mají vzniknout, změnit se či zaniknout, a co je jeho předmětem.²²¹ Pokud by obsah právního jednání či samotného projevu nešel zjistit ani výkladem, šlo by o zdánlivé právní jednání kvůli jeho neurčitosti.²²²

Další podmínkou projevu a právního jednání vůbec je jeho srozumitelnost. Lze rozlišovat srozumitelnost právního jednání (projevu) pro všechny (absolutní) a jen pro někoho (relativní). Negativně právně relevantní je nesrozumitelnost absolutní, tedy nezjistitelná pro nikoho s následky zdánlivosti právního jednání.

Zákon umožňuje právní fikcí dodatečné zhojení neurčitého nebo nesrozumitelného právního jednání, a to vyjasněním projevu vůle mezi stranami.²²³

3.3 O smluvním postupu a uzavření smlouvy

Cílem smluvního postupu (sjednávání, vyjednávání, jednání) je zejména dosažení společné shody vůle (konsensu) o náležitostech (obsahu, předmětu) konkrétního vícestranného právního jednání (zejména smlouvy). Zpravidla je smlouva uzavřena, tedy existuje, jakmile strany došly

²¹⁹ § 1796

²²⁰ srov. § 553

²²¹ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 161.

²²² § 553 odst. 1

²²³ § 553 odst. 2

vědomě ke konsensu o jejím obsahu (§ 1725)²²⁴, to však neznamená, že smlouva je tím zcela účinná (kap 2.6.2).

Smluvní postup lze chápat v širším smyslu jako jednání stran, jenž zahrnuje nejen právní jednání směřujících přímo k uzavření smlouvy (užší smysl), ale i další okolnosti, které při jednání (sjednávání) nastanou, ať už jsou právem upravené (př. §-§ 1728-1730 předsmuvní odpovědnost) nebo nikoli.

V mezích právního řádu OZ umožňuje stranám svobodně ujednat smlouvu a její obsah způsobem jaký si zvolí a to i odlišným způsobem než sám upravuje.²²⁵ OZ obsahuje poměrně podrobnou úpravu postupu uzavírání smlouvy způsobem nabídky a jejího přijetí. Dále upravuje zvláštní způsoby uzavírání smlouvy dražbou, veřejnou soutěží o nejvýhodnější nabídku, veřejnou nabídkou, na tyto zvláštní způsoby a způsoby, které si strany zvolily, se přiměřeně použijí ustanovení o nabídce a jejím přijetí.²²⁶

3.3.1 Nabídka a její přijetí

Nabídku lze charakterizovat jako jednostranné adresné právní jednání nabízejícího (tzv. oferenta) směřující k uzavření smlouvy, které musí splňovat určité náležitosti, aby šlo o nabídku. O nabídku půjde podle § 1731 a násl. tehdy, je-li z projevu vůle (nabídky) zřejmé, že nabízející má úmysl uzavřít určitou smlouvu s osobou, vůči které činí onu nabídku (s tzv. oblátem, adresátem), tedy úmysl být vázán v případě přijetí. Zde se tedy uplatní závaznost slibu (oferenta) vyplývající z § 3 odst. 2 písm. d). Dále je důležité, aby nabídka obsahovala podstatné náležitosti smlouvy (kap. 3.4 a 3.1) tak, aby mohla být uzavřena jednoduchým a nepodmíněným přijetím. Z § 1733 vyplývá, že o nabídku nepůjde, pokud výše zmiňované náležitosti nabídky daný projev vůle nesplňuje a půjde tak o výzvu k podání nabídek, případně pokud obsahuje projev vůle slib plnění za určitý výkon nebo výsledek, tak o veřejný příslib. Totéž platí o projevu, který směřuje k neurčitému okruhu osob nebo který má povahu reklamy, pokud z něj neplyne něco jiného.²²⁷

Co se týká adresnosti nabídky a právnímu jednání vůbec, může být adresována konkrétní osobě nebo také i neurčitému okruhu osob (př. 1732 odst. 2). U právního jednání adresovaného (konkrétně nabídky) neurčitému adresátu (adresátům) je k počátku (účinnosti) působení (účinků) zapotřebí jak projevení, tak i možnost seznámení se s tímto projevem a to pro širší veřejnost nebo nějaké blíže nespecifikované skupině.²²⁸

²²⁴ srov. § 1726 - právní fikce uzavření smlouvy

²²⁵ § 1725

²²⁶ § 1731 a násl.

²²⁷ DVOŘÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 172.

²²⁸ MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm, 2009, s. 58.

Nabídka působí od chvíle, kdy dojde do sféry vlivu adresáta (určitého i neurčitého).²²⁹ Nabídka existuje, pokud splňuje v mezích právního řádu dané podmínky existence, i před tím, než dojde do sféry vlivu.²³⁰ OZ nestanovuje, že právní jednání se stává právním jednáním, jakmile začne působit právní následky, ba naopak z něj vyplývá, že o právní jednání jde i před jeho počátkem působnosti. A to také vyplývá z teoretických definic právního jednání, jako projevu vůle, který je schopen způsobit právní následky. O právní jednání jde tedy vždy, když projev vůle (jednání) splňuje rozebírané zákonné náležitosti a podmínky. Takže nabídka, která ještě nedošla, se dá označit jako právní jednání ve vývoji.

Samotné působení, lze chápat bez dalšího jako účinnost, tedy bod v čase a místě, od kterého právní jednání může působit určité právní následky (účinky), nikoli počátek existence právního jednání.

Tento výklad je v souladu se zněním OZ, dále tomu nasvědčuje např. § 1737, který upravuje možnost zrušení nabídky, tedy zrušení právního jednání zrušovacím projevem, který dojde do sféry vlivu před nebo alespoň současně s nabídkou. V obecné rovině to platí i pro další právní jednání učiněná v písemné formě, což vyplývá z § 572. Zde však lze podotknout, že by bylo vhodnější místo písemné formy použít formu, která umožňuje přenos a zachování projevu vůle (audiovizuální forma atd.). Tímto dalším právním jednáním může být například přijetí nabídky (§1742), výpověď či odstoupení od smlouvy, na které se však vztahuje přiměřené užití o smlouvách (nevylučuje-li to zákon či povaha projevu vůle) vyplývající z § 1724 odst. 2, kdy se jedna osoba obrací na osoby jiné.

Ustanovení § 1738 upravuje odvolání nabídky. Nabídku nelze odvolat, pokud je neodvolatelná²³¹, nebo pokud běží lhůta k přijetí (určená v nabídce) a nebyla v nabídce vyhrazena možnost odvolat ji v této lhůtě. Odvolatelnou je i nabídka, ve které není určena (přímo obsažená v nabídce) lhůta k přijetí a čas k přijetí se tak řídí dobou zákonem stanovenou (§ 1734-1735).²³² Odvolat ji lze, dokud druhá strana nedeslala přijetí. Nabídka je bez dalšího závazná pro nabízejícího do doby, než je odvolána dle stanovených pravidel nebo dokud z nějakého právního důvodu nezanikne.

Pokud z nabídky či jiných relevantních okolností nevyplývá jinak, nabídka může být přijata, jakmile došla do sféry vlivu obláta. Lhůta k přijetí se počítá podle obecných pravidel o počítání času obsažených v § 605 a násl. V lhůtě kratší než den se počítá od dojití, případně od počátku běhu lhůty stanovené v nabídce.

²²⁹ § 570 dost. 1

²³⁰ srov. DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 172., ale obdobný názor MELZER: *Právní jednání...*, s. 31.

²³¹ Neodvolatelná nabídka - § 1736

²³² PELIKÁN, PELIKÁNOVÁ. In ŠVESTKA a kol: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* s. 44.

Ustanovení § 1739 upravuje zánik nabídky účinnosti jejího odmítnutí a případy kdy zemře nějaká ze stran či pozbude svéprávnost uzavřít smlouvu, v druhém případě zaniká, pokud je to zřejmé z nabídky samé nebo z povahy účelu navržené smlouvy. Nabídka zaniká také uplynutím zákonné doby k přijetí²³³ či koncem určené lhůty k přijetí²³⁴, pokud nebude vyplývat v daném případě něco jiného. Nabídka také zaniká účinností výše zmíněným zrušením nebo odvoláním.

K přijetí nabídky dojde, pokud s ní včas oblát projeví souhlas vůči nabízejícímu. Mlčení a nečinnost samo o sobě není přijetím.²³⁵ Za přijetí se považuje i odpověď, která vymezuje stejný obsah jinými slovy. Avšak v případě projevu vůle, který obsahuje dodatky, výhrady, omezení či jiné změny se považuje za novou nabídku.²³⁶ Avšak odpověď s dodatky nebo odchylkami, jenž podstatně nemění podmínky nabídky je jejím přijetím, pokud nabízející bez zbytečného odkladu takové přijetí neodmítne. Tuto možnost lze přímo vyloučit.²³⁷ Ustanovení § 1743 upravuje jednoznačně možnost pozdního přijetí má účinky včasného přijetí a nebude dále rozebíráno. Pro účinnost přijetí nabídky platí to samé jako u účinnosti nabídky.

Za akceptaci se za určitých okolností považuje i tzv. faktická akceptace upravená v § 1744, tedy zachování se podle nabídky, zejména poskytnutí nebo přijetí plnění. Přijetí je zde účinné od momentu, kdy došlo k jednání, došlo-li k němu včas.

Účinnost přijetí nabídky je důležitým momentem, protože tímto momentem je uzavřena smlouva, tedy vznik smlouvy. Tedy moment kdy si strany ujednaly její obsah.²³⁸ Sedláček uvádí příklad uzavření smlouvy bez užití nabídky a jejího přijetí a to způsobem, že třetí osoba přečte projekt smlouvy, s nimiž obě strany současně projeví svůj souhlas.²³⁹

Na konec je nutné podotknout, že v průběhu předmluvního jednání (ujednávání) se postavení nabízejícího a přijímajícího mohou vyměnit anebo nemusí být jasné kdo má jaké postavení. Tento fakt může mít například význam při výkladu právního jednání, resp. užitého výrazu, který může být vykládán různě, který se v pochybnostech vyloží k tíži toho, kdo jej použil jako první.²⁴⁰

3.4 O obsahu právního jednání, smlouvy, závazku a o předmětu

Pod obsah právního jednání lze obecně podřadit zejména náležitosti obsahu a to podstatné (essentialia), pravidelné (naturalia) a nahodilé (accidentalia negotii). O podstatné

²³³ § 603

²³⁴ § 605 a násl.

²³⁵ § 1741 odst. 1

²³⁶ § 1741 odst. 2

²³⁷ § 1741 odst. 3

²³⁸ § 1725 a 1745

²³⁹ SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1., s. 13.

²⁴⁰ § 557

náležitosti jde tehdy, když by bez nich právní jednání nebylo tím, které je zamýšleno nebo by nebylo právním jednáním vůbec, tedy tyto náležitosti musejí být určeny nebo určitelné. U kupní smlouvy je podstatnou náležitostí předmět koupě (věc) a kupní cena. V případě typových smluv (závazků) jsou podstatné náležitosti obsaženy v úvodním ustanovení té dané smlouvy (závazku) v části čtvrté hlavy druhé OZ. V případě smluv atypických, je potřeba rozhodnout co je pro danou smlouvu (závazek) podstatné, a to z obsahu jednání nebo vůle stran. Zejména to bude to, co strany daly najevo anebo co je z okolností zřejmé, že dosažení shody o této náležitosti je předpokladem uzavření smlouvy (§ 1726).²⁴¹

Pravidelné náležitosti jsou ty, které se v právním jednání zpravidla objevují, ale jejich absenci ujednání stranami nahrazuje zákon, a tak jejich absence nemá negativní dopad na právní jednání. Příkladem je ujednání o čase a místě plnění.²⁴²

Nahodilé náležitosti jsou ty, které se vyskytují v obsahu právního jednání občas, tedy nahodile. Teorie mezi ně řadí zejména výhrady, podmínky odkládací a rozvazovací vázané na možnou (fakticky) a dovolenou (právně) objektivní skutečnost (§ 548-549), doložení času, tedy stanovení určité doby (§550) a také příkaz, jakožto získání majetkové hodnoty vykonáním něčeho právně dovoleného, využívaný zejména u závěti a darování.²⁴³

3.4.1 Obsah smlouvy, závazku a o předmětu

To co bylo výše zmíněno o obsahu právního jednání, přiměřeně platí i pro smlouvy. Do obsahu smlouvy patří vzájemná subjektivní práva a povinnosti stran z ní vyplývající, která jsou ujednána stranami nebo plynou z ustanovení OZ, zejména tedy těch dispozitivních, které si strany neujednaly odlišně, případně také kogentní.

O obsahu smlouvy je obecně pojednáno v § 1746 a násl. § 1746 stanovuje, že se ustanovení upravující jednotlivé typy smluv použijí na ty smlouvy, jejichž obsah zahrnuje podstatné náležitosti té, které smlouvy stanovené v základním (zpravidla v prvním) ustanovení pro každou z těchto smluv. V případě atypických (či smíšených) smluv se obsah, který strany neurčily, určí za pomoci analogie (§ 10, pokud to bude možné).

Část obsahu smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky, které navrhovatel připojí k nabídce, nebo které jsou stranám známy. Odchylná ujednání ve smlouvě mají přednost před zněním obchodních podmínek.²⁴⁴

²⁴¹ DVORÁK a kol: *Občanské právo hmotné...*, s. 182.

²⁴² Tamtéž

²⁴³ Tamtéž s. 183-184.

²⁴⁴ § 1751 odst. 1

Důležité pravidlo, které pomáhá výkladu obsahu, je obsaženo v § 1747, stanovující, že je-li smlouva bezúplatná, má se za to, že se dlužník chtěl zavázat spíše méně než více.

OZ vyčleňuje zvláště obsah závazku od obsahu smlouvy, aby zdůraznil, že smlouva není jediným právním důvodem vzniku závazku (§ 1789 a násl.).²⁴⁵ Obsahem závazku jsou obecně určitá vzájemná subjektivní práva a povinnosti k něčemu, zejména povinnost k nějakému chování (jednání). Zejména tedy pohledávka jako právo a dluh jako povinnost.

§ 1789 definuje obsah takto: „*Ze závazku je dlužník povinen něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět a věřitel je oprávněn to od něho požadovat.*“ a tím o něco více konkretizuje ustanovení § 1721-1722. Nicméně obsahem závazku jsou samozřejmě další konkrétnější práva a povinnosti, například povinnost plnit v určité jakosti a provedení u předmětu plnění jak vyplývá z § 2095 OZ a další povinnosti, jež jsou na různých místech OZ upraveny. Lze v podstatě konstatovat, že obsah smluvního závazku je i obsahem smlouvy.

Dále je v dílu OZ o obsahu závazku upraveno obecné podpůrné pravidlo úplaty za plnění v § 1792, neúměrné zkrácení, problematika lichvy, či smluv uzavíraných adhezním způsobem, také úroky, zálohu, a závdavek.

Plnění, které je předmětem závazku musí být majetkové povahy a odpovídat zájmu věřitele, i když tento zájem není jen majetkový.²⁴⁶ Předmětem závazku (plněním) může být pouze věc v právním smyslu (např. i pracovní výkon, § 489 a násl.).²⁴⁷ Předmět je majetkové povahy pokud dokáže uspokojit lidské potřeby, avšak musí být dovolený.²⁴⁸ V OZ se nově objevuje pojem zájmu věřitele, zájem tak může mít různé důvody (např. estetický, vzdělávací).²⁴⁹ Zájem by se tedy mohl vykládat jako úmysl či účel plnění, ke kterému má věřiteli sloužit, pokud je nebo musel být znám druhé straně.

Teorie rozeznává prvotní a druhotný předmět závazku. Prvotní předmět závazku je to chování (jednání), ke kterému je dlužník povinný. Příkladem může být koupě rohlíku, prvotní předmět je jednání prodávajícího spočívající v odevzdání věci a umožnění nabytí vlastnického práva k ní. Druhotný předmět závazku v tomto případě bude ta konkrétní věc, tedy rohlík.²⁵⁰

Předmět plnění musí být určitelný, možný (fakticky, objektivně) a dovolený (právně). Nedovolený předmět plnění je ten, který z právního důvodu nelze plnit, zejména když je takto vyloučen zákonem.²⁵¹ Možný předmět plnění je ten, který je fakticky a objektivně splnitelný

²⁴⁵ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb. s. 442-443.

²⁴⁶ § 1722

²⁴⁷ SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1..., s. 83.

²⁴⁸ SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1..., s. 34.

²⁴⁹ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb. s. 430.

²⁵⁰ KNAPP: *Teorie práva*, s. 202.

²⁵¹ *Občanské právo hmotné*. s. 164.

daným lidským jednáním. Nemožnost plnění se dá rozlišovat na počáteční a následnou, nemožnost objektivní a subjektivní, úplnou a částečnou, zaviněnou a nezaviněnou.²⁵²

Předmět musí být dostatečně určený, tak aby bylo zjistitelné, co se má plnit, a to se stane určením předmětu buď jednotlivě (individuálně), druhově (genericky), alternativně (je více možností jak plnit, které vedou ke splnění), případně v rámci alternativa facultas (možnost zprostit se jedné povinnosti, jinou povinností, která není vynutitelná).²⁵³ Předmět plnění lze rozlišovat na dělitelný a nedělitelný, dále na jednorázový, opakující se a trvajících, nebo na peněžitý, nepeněžitý a úrokový.²⁵⁴

Takto tedy bylo pojednáno v obecné rovině o obsahu právního jednání, smlouvy i závazku. Podrobnější obsah jednotlivých závazků není předmětem této práce, nicméně by to mohl být zajímavý předmět pro samostatnou práci.

²⁵² SEDLÁČEK: *Obligační právo*. 1..., s. 33.

²⁵³ Tamtéž s. 83-89.

²⁵⁴ Tamtéž s. 81-88.

Závěr

Na konec bych chtěl zopakovat a zdůraznit ty závěry ke kterým se v práci došlo a které považuji za nejdůležitější a do určité míry i překvapivé.

Vzhledem ke zmíněné rekodifikaci občanského práva logicky vznikla potřeba sepsání nové odborné literatury rozebírající právě OZ. V rámci některé z použité literatury je úprava OZ v určitých částech kritizována, je však nasnadě říci, že tato kritika nové úpravy, která byla v práci rozebrána, byla v naprosté většině snadno vyvratitelná a závěry dostatečně argumentačně podloženy. Příkladem může být kritika neupravení zásady rovnosti či závěry o významu existence kauzy pro platnost a vznik závazku.

Dále v práci bylo docíleno vhodnějšího výkladu chápání vzniku právního jednání, který je souladnější se smyslem a účelem zákona. Tedy zejména, že právní jednání se stává právním jednáním od momentu, kdy naplňuje rozebírané náležitosti. Také bylo docíleno řádného rozlišení mezi účinností a účinkem právního jednání.

Lze také konstatovat, že bylo dosaženo dostatečného rozboru jednotlivých náležitostí právního jednání, tak i dostatečného rozboru toho co je podstatou smlouvy a závazku a to jak v mezích teoretických, tak i zákonných s možným využitím výsledků v teorii i v praxi.

Ustanovení OZ, která byla v práci rozebírána lze shledat za dostačující k účelům, ke kterým by měla sloužit a které jsou třeba upravovat. Určitá ustanovení však předpokládají dotváření obsahu pojmů pomocí doktrín a rozhodování soudů, příkladem může být zásada dobré víry a poctivosti.

Ke snadnějšímu výkladu jednotlivě rozebíraných ustanovení napomáhá dodržovaná jednotnost terminologie OZ. Pojmy upravené v OZ jsou zpravidla užívány jednoznačně (smlouva, závazek, ujednání), případně je snadno zjistitelný obsah daného pojmu (poctivý, poctivě v případě dobré víry) ze samotného ustanovení či jeho užívání.

V práci byla poměrně důkladně rozebrána a rozlišena kauza od právního důvodu. Kauzu jakožto odpověď k tomu, proč k dané právní skutečnosti došlo od právního důvodu, jakožto odpovědi k tomu, proč má dlužník povinnost. Došlo se také k závěru, že kauza a její samotná existence není podmínkou platnosti a vzniku smlouvy, má však vliv například na vynutitelnost práv a povinností z ní vyplývajících.

Z této práce by mohla například vycházet další práce zabývající se změnou či zánikem závazku, neplatnosti právního jednání a vliv formy na právní jednání, či rozebírat konkrétní skutkové podstaty pojmenovaných smluv nebo vzniku závazku z jiného právního důvodu.

Bibliografie

a. monografie, učebnice:

ARISTOTEL. *The Nicomachean Ethics*. 5. vydání London: Kegan, Trench, Trubner, 1893. [online] [cit. 19. února 2015]. Dostupné na <http://oll.libertyfund.org/titles/aristotle-the-nicomachean-ethics>.

BÍLEK, Jaroslav. in PŘESPOLE, Petr. (přel.) *Ius regale montanorum aneb právo královské horníkuov*. 2.

BÍLÝ, Jiří. L. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003. 474 s.

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha Wolters Kluwer ČR, 2013. 432 s.

FLODR, Miroslav. *Brněnské městske právo*. Brno: Matice moravská, 2001. 519 s.

HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008. 203 s.

KANDA, Antonín. *Zákoník mezinárodního obchodu*. Praha: Orbis, 1975. 336 s.

KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 325 s.

KNAPPOVÁ, Marta a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek II. Díl třetí, Závazkové právo*. Praha: Aspi, 2002 631 s.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha C.H. Beck, 1995. 247 s.

KNAPP, Viktor. *Základy srovnávací právní vědy*. Praha: Aleko, 1991. 125 s.

KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996. 248 s.

KNAPP, Viktor, GERLOCH, Aleš. *Právní propedeutika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 156 s.

KNAPPOVÁ, Marta, KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné. Sv. 2. Díl 3, Závazkové právo*. Praha: Codex, 1998. 631 s.

KNAPP, Viktor a kol. *Učebnice občanského práva a rodinného práva. Svazek II. Závazkové právo*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1955.

KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. Právo obligační*. Praha: Nákladem spolku Československých právníků „Všehrd“, 1926. 295 s.

KRYSTYAN z KOLDÍNA, M. P. (upravil JIREČEK, J.) *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského*. 5. vyd. Praha: Všehrd, 1876.

MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm, 2009. 218 s.

POTHIER, Robert, Joseph., (přel. EVANS, David, William.) *A Treatise on the Law of Obligations, or Contracts*. Vol. I. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2000. 1424 s.

PUFENDORF, Samuel. *The First Book on the Duty of Man and Citizen. Chapter XIV. On Value*.

[online] [cit. 19. února 2015]. Dostupné na <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/pufendorf/ch14.htm>.

RABAN, Přemysl a kol.: *Občanské právo hmotné. Relativní majetková práva*. Brno: Václav Klemm, 2014. 476 s.

SHELLE, Karel a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha: Eurolex, 2004. 213 s.

SHELLE, Karel a kol. *Vývoj právních kodifikací*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 262 s.

URFUS, Valentin. *Historické základy práva soukromého*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. 131 s.

SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. Díl 1, Obecné nauky o právních jednáních oblihačních a o splnění závazků*. 2. vydání Brno: Právník, 1933. 323 s.

VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo oblihační. Část I*. Bratislava: Nákladem právnické fakulty univerzity Komenského, 1924. 140 s.

ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligation. Roman Foundation of the civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 1241 s.

b. příspěvek ve sborníku:

SATURNÍK, Theodor. *Věrovací smlouva a slib pod základem v právu českém*. In: Sborník věd právních a státních. Praha: Bursík a Kohout, 1941. s. 1 a násl.

KNAPP, Viktor. *O důvodu vzniku závazku a o jejich kause*. In *Stát a právo IV*. Praha: Nakladatelství ČAV, 1957. s. 45.

c. komentář:

MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. §1-117* Praha: Leges, 2013. 720 s.

MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. §419-654* Praha: Leges, 2014 1264 s.

ROUČEK, František. SEDLÁČEK, Jaromír. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl IV*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2014. 866 s.

ŠVESTKA, Jirí. DVORÁK, Jan. FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek I.a V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014.

d. odborný časopis:

HULMÁK, M.: *Uzávěření smluv v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2012, č. 1

e. právní předpisy:

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 513/1991Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, v původním znění

zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, v původním znění

zákon č. 101/1963 Sb., zákoník mezinárodního obchodního styku, v původním znění

patent č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník

f. judikáty:

- rozsudek NS ze dne 30.1. 2002, sp. zn. 33 Odo 515/2001 (C 981)

- rozsudek NS ze dne 1.2. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4232/2010

g. další:

Důvodová zpráva k OZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Sněmovní tisk (FS ČSFR 1990-1992) č. 685, část č. 8 [online] [cit. 20. února 2015]. Dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0685_01.htm

Anotace / Abstract

Anotace: Tato diplomová práce pojednává v rámci relativních majetkových práv primárně o vzniku smlouvy a závazku, jakožto o jednotlivých náležitostech právního jednání, zejména o smlouvě, jako jeden z právních důvodů vzniku závazku. O závazku jakožto právním poměru a jeho závaznosti. Konkrétněji tedy o subjektech závazku, o vůli, o obsahu a předmětu závazku, o smluvním postupu směřujícího k uzavření smlouvy. O kauze, jakožto důvodu uskutečnění právního jednání, jež zakládá závazek. O nejvýznamnějších zásadách týkající se smluvního práva. A to vše zejména v rámci občanského zákoníku z roku 2012. Také o historickém vývoji pojetí smlouvy a závazku.

Abstract: This diploma thesis deals in scope of relative property rights about creation of a contract and an obligation, as its individual elements of voluntary legal acting, especially about contract, as one of the legal sources creating an obligation. Further about obligation as a legal relationship and about its binding. More specifically about subject of an obligation, about will, about content and object of an obligation, about formation of contract. About *causa*, as a purpose of realization of voluntary legal acting, which creates an obligation. And about the most important principles concerning the contract law. And all of this mainly in scope of civil code from year 2012. Also about historical evolution of a contract and an obligation.

Seznam klíčových slov / Key words

Klíčová slova: smlouva, závazek, vznik závazku, vznik smlouvy, právní jednání, právní důvod, kauza závazku, náležitosti smlouvy, odvozená norma, konsens, vůle, subjekty závazku, věřitel, dlužník, obsah smlouvy a závazku, předmět závazku, postup uzavírání smlouvy.

Key words: contract, obligation, creation of an obligation, creation of a contract, voluntary legal acting, legal source, *causae* of an obligation, elements of a contract, derived norm, meeting of the minds, will, subjects of an obligation, obligee, obligor, content of the contract and obligation, object of an obligation, formation of a contract.